

În vara anului 1989 a fost deschisă pe malul râului o secțiune cu rostul de a cerceta complexele arheologice de pe mal, aflate în pericol de a fi distruse. Cu acest prilej au fost descoperite în afara celor văzute în mal, mai multe complexe arheologice. Dintre acestea, cele aflate în zona de nord necesitau intervenții imediate, pentru cele din zona de sud se impunea lărgirea săpăturilor. Cercetările s-au concentrat în această campanie, în zona de nord a malului. În plus, se ivea necesitatea săpării unei porțiuni din mal, în care se observau urmele unor șanțuri neolitice, semnalate mai de mult (LAZAROVICI 1990, 97, 4/4).

Cercetările (fig. 1) au avut ca scop următoarele: 1) cercetarea unor complexe masive din nivelele 6 și 7, în caseta de la carourile 182-190 A-D; 2) cercetarea complexelor din nivelele 7, în carourile 190-200; 3) săparea sistemului de fortificație din carourile 210-225.

STRATIGRAFIA din zona cercetată, cu excepția unei porțiuni dintre m. 184-187, a fost deranjată, de la cota 0 până la adâncimea de - 1,45/1,60 m, de lucrările de înălțare și reparare a digurilor. Practic, cu excepția zonei de deasupra complexelor de la m. 184-187 restul depunerilor a fost distruse. Datele pedologice despre stratigrafia din zona centrală sunt valabile doar pentru nivelele inferioare (GHERGEN - DOGARIU 1972; LAZAROVICI PICIU 1987-1988; 1990)

Succesiunea straturilor de sus în jos este următoarea:

1. Humus recent, negru-brun (5-20 cm)
2. Strat negru, granulos, medieval (20-35 cm)
3. Strat brun, granulos, cu nuanțe cenușii, medieval timpuriu (35-52 cm)
4. Complex medieval timpuriu (50-80 cm)
5. Strat brun, granulos, cenușos, prefeudal (52-66 cm)

6. Brun-gălbui, lutos, nivel 4/5, Tiszapolgar și cultura Banatului, IIIa (66-84 cm).
7. Gălbui, lutos, nivel 5/6, cultura Banatului IIIc/IIIa (0,84-1,1m).
8. Brun-cenușos, nivel 6, cultura Banatului IIc (1,1-1,3m).
9. Brun, nivel 7c, cultura Banatului IIb (1,3-1,5m)
10. Brun-cenușos, 7b, cultura Banatului IIa (1,5-1,8m).
11. Negru-brun, cenușos, nivel 7a, cu urme de așchii de lemne, cultura Banatului IIa (1,8-2m).
12. Pământ galben, viu, steril arheologic.

COMPLEXELE. În timpul cercetărilor au fost descoperite, preparate și definite o serie de complexe după cum urmează:

Platforma 126 și 126A. S-a dovedit că acestea ar reprezenta două complexe diferite. Sub numele de platforma 126 sunt unele complexe din zona de sud. Cea marcată cu P 126A este o locuință cu etaj ce se întinde spre nord.

Platforma 126 cuprindea o grupare de chirpici aflată la adâncimea de 1,65 m. Aceasta ar forma același complex cu cel cercetat de noi în campania precedentă. Dărâmăturile amestecate ale locuințelor nu au permis precizarea clară a apartenenței lor decât după încheierea cercetărilor.

Terminarea cercetării substrucției permite completarea datelor din campania precedentă privind forma și funcționalitatea acestei construcții. Sub numele de P 126 sunt cuprinse două încăperi separate de un perete despărțitor din lut cu o slabă structură de lemn.

Încăperea de sud - o numim așa deoarece fiind situată de-a lungul malului nu știm ce se mai găsea în altă parte - păstra un zid lung de cca 8,80 m care forma peretele de vest al construcției. Spre sud, marginea peretelui ajungea în malul râului, încât nu se poate aprecia dacă zidul continua sau făcea un colț. Spre nord, în colț, se află o mică vatră cu gardina pe care s-a găsit o mare cantitate de cenușă, densă, albă.

În interiorul construcției, în campania precedentă, a fost descoperit un cup-tor, transformat mai apoi în vatră de cult. Tipul de cuptor este asemănător dar nu identic celui descoperit în încăperea de nord. În campania precedentă aminteam o vatră în formă de "8" (Fig. 3). De fapt este vorba de un cuptor cu o vatră amenajată în fața gurii. Ulterior acesta a fost dezafectat, calota îndepărtată, în interior a fost montată o coloană pătrată pe care a fost montat un cap de lut. Capul, probabil de taur, după forma frunții și a urechilor (semănând ca dimensiuni, formă și tehnică, cu cele două frunți de taur de pe coloanele ce străjuiau intrarea de est din încăperea A a sanctuarului (LAZAROVICI 1982, p. 36, fig.16 numit acolo bust) a fost montat pe vatră. În jurul coloanei a fost construită o casetă de lut, înaltă de cca 40-50 cm. În casetă au fost depuse mai multe vase, probabil cu produse de ofrandă (privind ofrandele vezi LAZAROVICI 1988; LAZAROVICI - DRAȘOVEAN - TULBURE 1991). Un rând de lipituri depuse peste întregul complex și casetă arată intenția clară de a da o altă destinație pentru vatra-altar decât cea inițială. Ne aflăm deci în fața unui altar clasic dedicat cultului taurului confecționat ulterior ridicării construcției.

Sub podeaua locuinței, în zona colțului de nord-vest, a fost găsită o groapă. După dimensiunile mari ale construcției și poziția stratigrafică a ei socotim că ne aflăm în vremea stratului 7b - 7c socotind și refacerile.

În vecinătatea construcției, lângă peretele de vest, au fost preparate trei gropi dispuse în linie al căror rosturi, deocamdată, nu îl putem sesiza.

Încăperea de nord avea, în interior, un cuptor de mari dimensiuni cu calota semisferică. Remarcăm la cuptor grija cu care acesta a fost construit și întreținut. Cuptorul avea 3-4 niveluri de refacere a vetrei și, desigur unele reparații ale bolții (baza cuptorului era cu 30 cm mai jos). Vatra din fața gurii a fost refăcută. Remarcăm la cuptor un umăr puternic, îngroșat, menit a menține presiunile bolții. Deasupra gurii cuptorului și vetrei au fost descoperite cca 30 greutate conice, perforate și câteva discoidale cu gaură mai largă. După felul în care au fost găsite ne

imaginăm că aparțin unei plase de pescuit, pusă la uscat undeva deasupra cuptorului. În acel loc se pare că a surprins-o incendiul, deoarece distrugerea locuinței aparține unui asemenea moment, petrecut în întreaga stațiune, în nivelul 7c.

O porțiune de perete aflată în fața cuptorului, la o distanță de 1,2 m, ar putea marca o anume fază a funcționării locuinței. Direcția acestui perete este perpendiculară pe zidul de vest al încăperii de sud. Dărâmături masive de chirpici au existat doar până în vecinătatea acestui perete. Urmele unor lipituri ale podelei, arderea puternică a chirpiciului, marea cantitate de cărbune, lemne carbonizate și materii organice de pe podea indică o construcție cu foarte mult material lemnos. Dărâmăturile ne arată o ardere și o distrugere a peretelui în picioare și abia mai apoi are loc o prăbușire sau împingere a lui spre interiorul construcției pentru degajarea spațiului sau îndepărtarea dărâmăturilor prea mari.

Orientarea diferită a construcției cu etaj (P 126A) și existența unei mari mase de dărâmături a impus, poate, necesitatea de a construi podeaua suspendată a încăperii de nord a lui P 126A.

Inventarul din încăperea de nord era cel al unei locuințe obișnuite (vase întregibile, unelte de piatră și os, greutate, bile s.a.). Întreruperea fundației peretelui de nord și o groapă masivă în mal ar putea fi pusă în legătură cu existența unei intrări pe această latură.

Platforma 126A. Delimitată în carourile 188-190 C și D, construcția făcea parte dintr-o locuință cu etaj având două încăperi. Planul acesteia nu este complet, deoarece complexul nu a fost în întregime săpat, peretele de vest și colțul de nord-est nefiind încă preparate. Fundațiile au fost săpate în stratul de cultură de la adâncimea de 1,45/1,50 m, ca depuneri și funcționare aparține nivelului 7c sau 6a. Șanțul de fundație al peretelui are lățimea de 30 cm și adâncimea de 65 cm. O structură de stâlpi masivi susțineau și formau scheletul construcției.

Construcția avea o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 4,5 x cca 4,5/5 m.

În mijlocul construcției se afla un perete intermediar, cu fundație din lut, care separa locuința în două încăperi, una la sud și alta la nord. Fiecare din aceste încăperi avea lățimea de 2-2,2 m. La etaj acest perete se continua deși înălțimea sa este greu de apreciat. Părțile păstrate indică totuși un perete mai înalt de 0,80 - 1 m.

Încăperea de sud avea podina suspendată pe niște bârne mari orientate EV. În colțul de sud-est al locuinței o structură de pari, pusă transversal pe direcția NS, susținea podeaua suspendată. La etaj, pe aceasta a fost descoperită o mare amforă. La parter, un colț de la o casetă de lut, ce se afla direct pe podeaua parterului, avea urmele unor lipituri ale podelei (care marcau un nivel de călcare). Pe acesta s-a găsit o mare cantitate de cărbune și cenușă provenită de la structura de lemn a podelei suspendate. Structura acestei podele s-a păstrat bine permițând reconstituirea împletitului lemnoase păstrată în amprente de chirpiciului. Partea de vest se afla deasupra unei gropi mai vechi care a permis tasarea, motiv pentru care masa de chirpici a fost mai bulversată. Sub gruparea de chirpici a fost găsit în situ, pe podea, un mare vas de provizii.

În încăperea de nord, în jumătatea de est, pe podina suspendată a fost găsit un cuptor cu vatra puternic distrusă. S-a putut observa foarte clar că cuptorul era montat pe podeaua suspendată. La incendierea și prăbușirea podelei vatra cuptorului s-a crăpat. Unele bucăți mari de lut ars, aflate la marginea de est a cuptorului, ar putea sugera că cuptorul avea o formă dreptunghiulară. Marginile cuptorului nu s-au păstrat prea bine. De altfel la nici una dintre construcțiile cu etaj marginile cuptoarelor nu sunt prea bine păstrate. De altfel aceste cuptoare aveau de obicei reparații ușoare spre deosebire de mai toate cuptoarele de la parter care aveau 3-5 reparații sau refaceri. Aceasta ne îndeamnă să credem că, cuptoarele de la etaj aveau doar rolul unor instalații de încălzit pentru unele zile friguroase din sezonul rece.

De-a lungul peretelui de nord a fost sesizată o lipitură cu 2-3 reparații. Aceasta era de fapt tencuiala interioară a peretelui păstrată bine în interiorul construcției, pe o lungime de cca 2 m.

O bulversare a chirpiciului din această încăpere spre vest și îndepărtarea straturilor de cultură de lucrările de îndiguire nu ne-au permis să precizăm dacă podeaua suspendată continuă și în această zonă. Nu se poate preciza cum erau comunicările între încăperile de est și sud aflate la nivelul parterului sau la etaj.

Groapa 132 (c. 190D - 1,15 - 1,3 m) avea dimensiunile de 0,60 x 0,80 m. Umplutura era din pământ granulos, de culoare neagră, similară celei din complexe medievale dar materialul nu a dat ceva deosebit.

Groapa 133 (c. -1,3 m), marcată de o pată mai neagră de pământ, s-a dovedit a fi o lentilă de pământ rămasă de la lucrările de îndiguire, probabil cele efectuate la începutul secolului.

Vatra medievală 134 (c. -m) a fost amenajată superficial, în stratul din vecinătatea ei s-au găsit mai multe materiale ceramice medievale timpurii.

Groapa 135. (c. 218-219 - 1,35 m) a apărut în zona săpăturilor pentru delimitarea sistemului de fortificare. Groapa a fost săpată într-un strat de pământ de culoare neagră. Dimensiunile erau de 1,20 x 1,30 m, adâncimea fiind doar de 0,30 m. Groapa a fost umplută cu un strat pigmentat cu brun, iar pe fund avea un strat alburiu nisipos. Deasupra gropii stratigrafia nederanjată începe la adâncimea de 1,10 - 1,35 m fiind formată dintr-un strat de cultură (ceramică, oase, mult cărbune și chirpici mărunți), granulos ca aspect. În adâncime stratul se închide la culoare până la 1,55 m când apare un strat vântat-cenușiu (mâlos). Cercetările ulterioare au arătat că stratul mâlos, în care a fost săpată groapa, aparține unuia dintre șanțurile de fortificare umplute cu apă (în șanț s-au găsit numeroase scoici).

Platforma 136. (c. 194-196 B și parte C la -1,95 m, nivel 7a). Aceasta este una dintre cele mai vechi construcții. Ea aparține nivelului 7a. Podeaua locuinței și vatra neamenajată se găseau pe humusul negru de la baza stratului de cultură. Vatra se află în partea de est a construcției. lângă malul râului. În humus, sporadic, s-au găsit fragmente ceramice. Construcția avea o puternică structură lemnoasă, dovadă fiind marea cantitate de cărbune găsite pe podeaua locuinței. Podeaua

era formată dintr-un strat de lipitură pus pe alocuri, poate pentru nivelare. Un număr mare de fragmente ceramice și obiecte au fost găsite pe nivelul de călcare. Incendiul puternic a dus la arderea parțială a podelei. Câteva găuri de stâlp marcau peretele de nord al construcției.

Platforma 137 (c. 198-200 a și C; -1,75 m, nivel 7b) (fig. 2) este o construcție cu cuptor și groapă de cenușă la gură. Aceasta aparține nivelului 7b (1,75 - 1,8 m). Găurile de stâlp din structura ei au fost marcate cu numerele G 61 - G 65 multe având în umplutură materiale ceramice provenind din stratul de cultură de la -1,75 m în jos. Este o construcție din bârne cu o structură din lemn de tipul locuințelor P 24 (LAZAROVICI - KALMAR 1986-1987, p. 18 și urm, fig.1/2).

Groapa 138 (c. 194A, în mal, nivel 7 - 1,65 - 2,05 , sub P.126, nivel 7) se afla în mal, sub lipitura construcției P.126. Foarte probabil ca groapa să aparțină nivelului 7A, locuinței 136.

Groapa 139 (c. 196D) aflată lângă profil este o groapă mai târzie fiind posibil însă să aparțină unor perioade mai recente.

Platforma 140 este o grupare de chirpici aflată în colțul de sud-vest al casei, în caroul 186D. Rostul acestei grupări nu poate fi precizat clar. Chirpiciul se afla peste zidul locuinței 126A. Ea ar putea marca o parte din peretele de sud, dărâmat, al locuinței cu etaj.

Platforma 141 (în c. 184B și C) este o construcție cu vatră de foc în interior având nivelul de călcare între -1,65 -1,75 m. Prima lipitură a vetrei se afla la -1,70 m. Construcția a fost doar parțial cercetată. Înălțimea vetrelor refăcute ajunge la -1,32 m. Vatra a fost refăcută de 4 ori. Câteva găuri de stâlp marchează o structură masivă din lemn a căror adâncime coboară până la 2,6 - 2,8 m. În colțul de sud-est al vetrei a fost descoperită o mică gropișă în care au fost găsite mai multe piese de obsidian. Depunerea acestora în groapă este semnificativă, fiind probabil o depunere cu caracter de ofrandă.

Groapa 142 (în c. 1895C) a fost semnalată la adâncimea de 1,90 m.

Groapa 143 (în c. 188D) în marginea casetei, în profil, aparținea nivelului 7b. După toate probabilitățile groapa este anterioară ridicării construcției cu etaj, în partea superioară a acesteia se afla un nivel albiat, provenit de la tasarea pământului, petrecută după distrugerea locuinței cu etaj. Groapa taie o alta mai veche (G 144).

Groapa 144 (în c. 188C și D) a fost săpată cândva, anterior nivelului 7b. Umplutura sa, formată din pământ galben și negru, arată o săpare și astupare imediată a gropii. Groapa este tăiată de cea de sus și în ea s-au adâncit stâlpii locuinței cu etaj (P 126A). Diametrul gropii este de cca 1,8 - 2 m, adâncimea de - 1,4 m.

Groapa 145 (c. 190B în mal, -1,90 - 2 m, niv. 7) a fost sesizată la gura unui mic cuptor din colțul locuinței, aflat în spatele cuptorului mare cu vatră dublă. Groapa avea lățimea de 1,2 m și adâncimea de cca 1,30 m.

Complex ? 146 (c. 88C, -2,05 m începe în niv. 6 - 1,60 în jos).

Groapa 152 a fost sesizată după prepararea locuinței 136. Groapa era acoperită de un strat subțire, negru-brun care se depusese la incendierea locuinței. Rezultă că aceasta fusese astupată anterior momentului dărâmării locuinței, datând deci din vremea funcționării, construirii sau anterioară locuinței.

Groapa 153 a fost sesizată după îndepărtarea unui strat de lipitură al podelei locuinței 136 aflându-se în zona centrală a ei. Nu știm precis care a fost destinația ei și momentul din vremea construirii locuinței sau anterioară ei.

Groapa 153 (c. 192/194 C/D, -2,05, niv. 7a, în P 136) vezi P 136.

Groapa 152 (c. 194B parțial din C, în P 136) vezi mai sus P 136.

MATERIÁLUL ARHEOLOGIC. EPOCA MEDIEVALĂ.

În caroul 184c, la 0,35 m a fost descoperită o vatră de foc aparținând unei construcții medievale. Suprafețele restrânse și desfășurarea săpăturilor în mai multe campanii nu a permis identificarea prea multor date despre această construcție. După toate datele ea a fost în genul celei cercetate în campania precedentă. Între materialele din zona ei și din vecinătate, din strat, sunt de semnalat două cuțite (fig. 9/1, 9). Cuțitul scurt este caracteristic perioadei medievale timpurii, pe când

cel lung ni se pare mai târziu. Alte piese de fier sunt cuie și scoabe (fig 9/2-3), cuie pentru grinzi (fig. 9/4,6), o cataramă de fier (fig. 9/7) și două plăci de metal (fig 9/5,8).

MATERIALELE NEOLITICE

UNELTELE.

Dintre unelte descoperite reține atenția în mod deosebit o piesă de cupru cu o patină verzui închis (foarte probabil cu arsen în conținut). Piesa a fost găsită în profilul vestic, în vecinătatea locuinței 126A. Piesa nu a fost ascuțită încât nu poate fi considerată sulă ci, pare mai de grabă, o piesă în lucru.

Din seria uneltelor șlefuite amintim lame cu secțiunea triunghiulară (fig. 10/1-3) sau trapezoidală (fig. 10/4-5), gratoare, (fig. 10/6-10), răzuitoare înalte (fig. 10/11), răzuitoare pe lame (fig. 16-19).

Unelte șlefuite constau din topoare plate (fig. 11/1,5 ; 14), înalte (fig. 11/4, 6-8, 10-12), late (fig 11/11) sau îngustate (fig. 11/8), cu forma corpului dreptunghiulară (fig. 11/6-8, 10-11), trapezoidală (fig. 11/2), pietre prelucrate (fig. 11/9), zdrobitoare (fig. 11/13).

Unelte din os sunt deosebit de bogate având o mare varietate de tipuri și forme. Acele și străpungătoarele sunt cele mai frecvente fiind lucrate din pereți de oase mari sau din oase de păsări sau animale mici (oi, capre). Cele plate serveau la confecționarea îmbrăcăminții sau decorarea ceramicii (fig. 12/1, 5-7, 24-38), cele înguste și groase erau folosite ca sule sau pumnale (fig.12/3-4, 8-9) ca vârfuri de săgeți (fig. 12/7, 10-15) sau ca ace (fig. 12/16). Tot din pereți de oase mari se confecționează spatulele pentru lustruirea și decorarea ceramicii (fig.12/17, 19-23, 37-38). Mai rare sunt ferăstraiele (fig. 12/18) sau unele spatule ori străpungătoare cu perforare pentru a fi purtate la brâu sau la gât, ca podoabe (fig. 13/1, 3, 5). Din pereți de oase mari au fost confecționate vârfuri de harpune folosite la pescuit sau vânatoare (fig. 13/2, 4). O serie de oase mari au urmele unor lustruiri sau neteziri având diverse întrebuințări (fig. 13/7, 11, 14).

Din coarne sau oase mari sunt confecționate și alte obiecte cum sunt:

manșoane pentru topoare (fig. 14/7), plantatoare, dălți (fig. 14/3), un căuc sau polonic (fig. 14/5), omoplați de vite mari sau cerb, ascuțiți, folosiți la răzuirea pieilor, îndepărtarea coajei de pe copaci sau la plivit (fig. 14/6). Unele oase au muchii tăioase obținute prin spargere sau șlefuire având diferite întrebuințări (fig. 14/1).

CERAMICA.

FORMELE. Dintre formele mai deosebite reținem atenția cu două fragmente ceramice cu perforații (fig. 15/7-8). Primul dintre ele are pe creștet o gaură fiind socotită ca " afumătoare " sau sunt folosite pentru protejarea focului din altărașe sau lămpi.

În diferite locuri au fost descoperite vâscioare miniaturale (fig. 16/1-8, 13-17). Acestea reprezintă, cum adesea se afirma, jucării de-ale copiilor, unele făcute de ei, probabil, în procesul imitării sau învățării meșteșugului de olar.

ORNAMENTELE. Bogăția ornamentației incizate, în zona cercetată, se încadrează în proporțiile prezentate adesea (LAZAROVICI 1979, XVI-XIX, XXI; KALMAR - CORBU 1990, fig. 10; KALMAR 1992). Până acum s-a insistat mai puțin asupra decorurilor compuse din pliseuri, incizii lustruite sau caneluri. De regulă acestea apar pe o ceramică cenușie, lustruită, cu flecuri, bine arsă. În general, între pliseurile din nivelele 6 și 7 nu sunt mari diferențe în tehnică și stil. Ornamentele constau din dispunerea lor în partea superioară a vasului (pe oale sau străchini) oblic, în câpriori, în "V" -uri, fiind mai fine sau mai adânci (fig. 7/2).

PLASTICA.

Idolii descoperiți sunt de formă cilindrică, fața este acoperită de o mască triunghiulară (fig. 15/1, 4-5), orientată în sus (fig. 15/1, 4-5), uneori brațele sunt abia schițate printr-o mică proeminență (fig. 15/1-2). Ochii sunt redați prin tăieturi orizontale (fig. 15/1-3, 5) sau triunghiuri (fig. 15/4). Într-o situație idolul purta o mască pentagonală (fig. 15/2). Corpul idolilor, în trei din cele 6 cazuri, este decorat cu benzi sau incizii în formă de "V" (fig. 15/2) fiind dispuse pe gât și piept.

În unele cazuri se încrucișează în spate în forma unei benzi în cruce (fig. 15/6).

O piesă mai deosebită este un idol cilindric ce are o perforație care îi străbate corpul din creștet pînă la bază (fig. 15/4), făcând parte din seria idolilor perforați (LAZAROVICI 1979, P, 95, FIG. 8). Masca acestuia are unele particularități: nasul este incizat, iar ochii sunt redați prin triunghiuri.

Un alt idol, de asemenea o piesă rară, are pe creștet două coarne sugerând o mască cu cap de animal (fig. 15/3). Pe piept are o bandă din trei linii în formă de "M", iar pe spate un romb. Idoli cu asemenea urechi sunt cunoscuți la Zorlențu Mare în nivel Vinča B1, la Vinča din nivel Vinča B1 în C, la Turdaș în orizonturi Vinča B2-C, la Potporani, Bucovăț și altele (LAZAROVICI 1979, p. 92, tip If, n, 164). De la Parța se cunosc și alte exemplare (LAZAROVICI 1971, 21, IX/2).

Vasele capac și vasele cu față umană sunt reprezentate prin trei exemplare:

- un gât de amforă aflată în zidul de est al locuinței cu etaj (P 126/A; fig. 16/9). Piesa are sub nas incizată o bandă în formă de "W". Deasupra frunții are o bandă din trei incizii, iar fața este mărginită tot de o bandă incizată;
- un capac cu creștetul rotund (fig. 16/10);
- un capac cu coarne (fig. 16/11).

Tot în cadrul plasticii amintim fragmentele a două mese-altar. Una este rotundă, plată (fig. 16/16), alta, ceva mai mare, are marginile ridicate (fig. 16/20).

OBIECTELE ȘI PODOABELE. Dintre obiectele de os amintim un astragal perforat servind ca fluier (fig. 14/2). O piesă mai deosebită este un cârlig de undiță (fig. 13/10), lucrat din peretele unui os plat, cu creștături pe coadă, servind la o bună fixare a sforii.

O greutate de război sau răsucea (fig. 16/17 a-b) are un decor punctat și incizii dispuse în "parchet". Un alt exemplar are un decor similar (fig. 16/18).

Din lut au fost confecționate, pe lângă gama obișnuită de piese, greutatea de plasă sau război de țesut, de formă conică. Este foarte greu de precizat funcționalitatea lor, în afara unor situații din care să reiasă aceasta. O greutate de plasă este perforată asimetric având partea superioară mai scurtă (fig. 13/17). Piesa amintește, ca formă, de idolii din prundiș (Pebbel Idols: pentru problemă vezi LAZAROVICI 1979, 33, 78, 102, 223, pl. IV/E, 3-6, XXIII/E, vezi acolo și bibl.), considerați de unii colegi, pe bună dreptate, ca greutatea pentru plasa de pescuit (ROMAN-BORONEANȚ 1974, I/2, p.126). În același timp, unele piese realizate din pereți de vase redau un tors (în aceeași stațiune: la Ostrovu Golu, LAZAROVICI 1969, 19, 10/12; 1979, X/A 18), arată neîndoiește că este vorba de un idol stilizat. De altfel din bibliografia sus citată rezultă că sunt și piese din os sau scoici de aceeași formă care serveau ca idoli.

PODOABELE. Din cochilia scoicii spondylus gaederopus au fost confecționate brățări (fig. 13/15-16).

Din pereții de vase, unele cu perforații, au fost confecționate pandantive (fig. 15/13, 15) sau discuri pentru capete de fus (fig. 15/10; GUMĂ, N. 1977, pl. II). Alte fragmente ceramice perforate provin de la vase cu perforații spre bază (fig. 15/22-23) sau în zona buzei (fig. 15/12, 16, 21), servind fie la fixarea, fie la transportul vaselor - sau alte diferite funcționalități.

SISTEMUL DE FORTIFICAȚII

Cercetările au precizat existența unui sistem de fortificații presupus încă în urmă cu câțiva ani (LAZAROVICI 1990. 96, 4/4). În umplutura șanțului s-au găsit puține materiale arheologice. Demn de remarcat este existența unor bile de praștie de mari dimensiuni înfipte în zona dintre cele două șanțuri. Felul cum au fost descoperite bilele ne permite să ne gândim că acestea au picat într-o vreme în care șanțurile erau pline cu apă și s-au putut astfel afunda în lutul moale, altfel, în mod normal s-ar fi rostogolit în șanț. În stratigrafia șanțului se constată unele etape de refaceri. Ele trebuiesc însă controlate, verificate pentru ca unele situații singulare să nu fie generalizate eronat.

În umplutura șanțului constatăm depunerea unor lentile de lut galben cu vine negre ceea ce presupune o astupare a șanțului cu pământ tot din șanț. Acestea ar sugera poate pante mai înclinate ale șanțului și o depunere a pământului rezultat din reparațiile șanțului pe icul dintre șanțuri și cel de la baza palisadei.

Sistemul de fortificație constă dintr-un sistem de garduri de stâlpi înfiți în pământ la distanța de 40-60 m, la o adâncime de 50 -70 cm, care formau scheletul gardului. Două sau trei rânduri de bârne laterale în interior asigurau soliditate construcției și fixarea unor contra-stâlpi în interior, mențiți a da siguranță, a asigura palisada. Palisada dinspre interiorul construcției a fost învelită cu lut încât inițial părea un zid de lut. Acest strat protector ferea palisada de incendii sau de transmiterea lor în stațiune sau de la stațiune spre sistemul de fortificații. Din marginea palisadei porneau cele două șanțuri cu profil "W" și alte șanțuri nepreparate. Șanțul mare, din exterior, era mai adânc și mai larg. În interiorul fortificației exista o porțiune fără construcții, lată de cca 10-20 m. Nu putem preciza cum arătau punctele de trecere fiind posibile poduri peste șanțuri sau alte sisteme de apărare.

Analogiile cu fortificația de la Iclod ne permit, într-o oarecare măsură, reconstituirea celei de la Parța. Șanțuri duble sunt cunoscute și în alte părți la Altheim, Bylany, Kunzing, Suceveni, s.a (MULLER-KARPE 1974, 470B; BECKER-BRASCH-HODGSON 80; PETRASCH 1986, p. 231, fig. 3) dar mai multe nu prea sunt cunoscute. Palisade duble, triple sau mai multe sunt cunoscute și în alte stațiuni (Tagung Befestigte 1990, p.73, fig. 14/4; 75, 126, 198, 221-223, 376, 378). Cel mai apropiat sistem de palisade este cel de la Quenstedt cu 5 palisade (SCHROTER 1990, 268, Abb. 1), dar nicăieri nu cunoaștem un sistem ca cel de la Parța.

DESCOPERIRILE MEDIEVALE. Materialul arheologic medieval, în special ceramica descoperită lângă vatră și în vecinătatea locuinței, este destul de bogată dar cu o mică varietate de materiale. Ceramica este lucrată la roată dintr-o pastă densă. Decorul constă din incizii paralele rare sau ceva mai dese. După factură și decor poate fi încadrată în descoperirile din sec. al XIII-XIV-lea, ca și cea

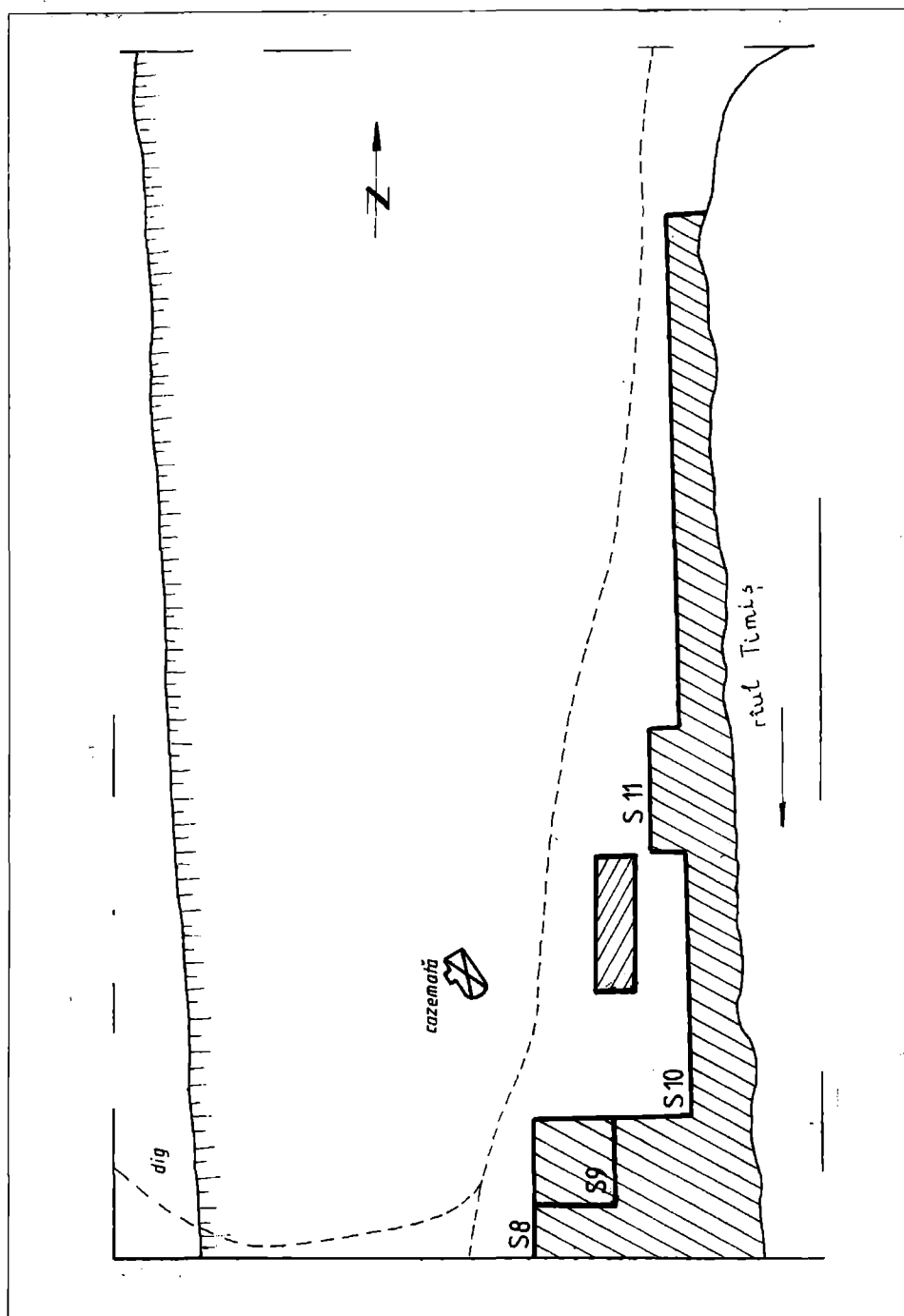

Fig. 1 Parța-Tell 1, plan general.

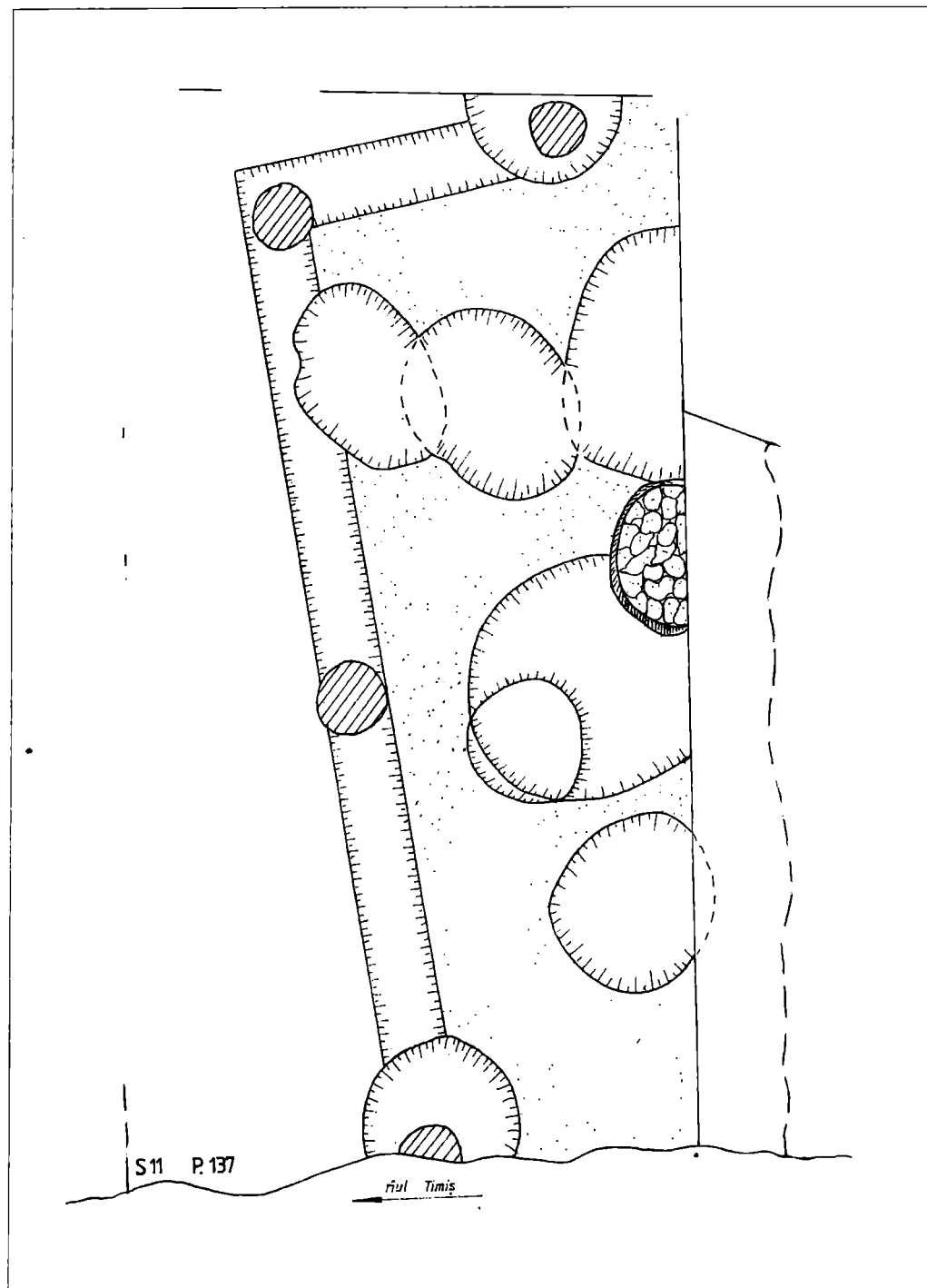

Fig. 2 Parța, secțiunea S11, complexul P137.

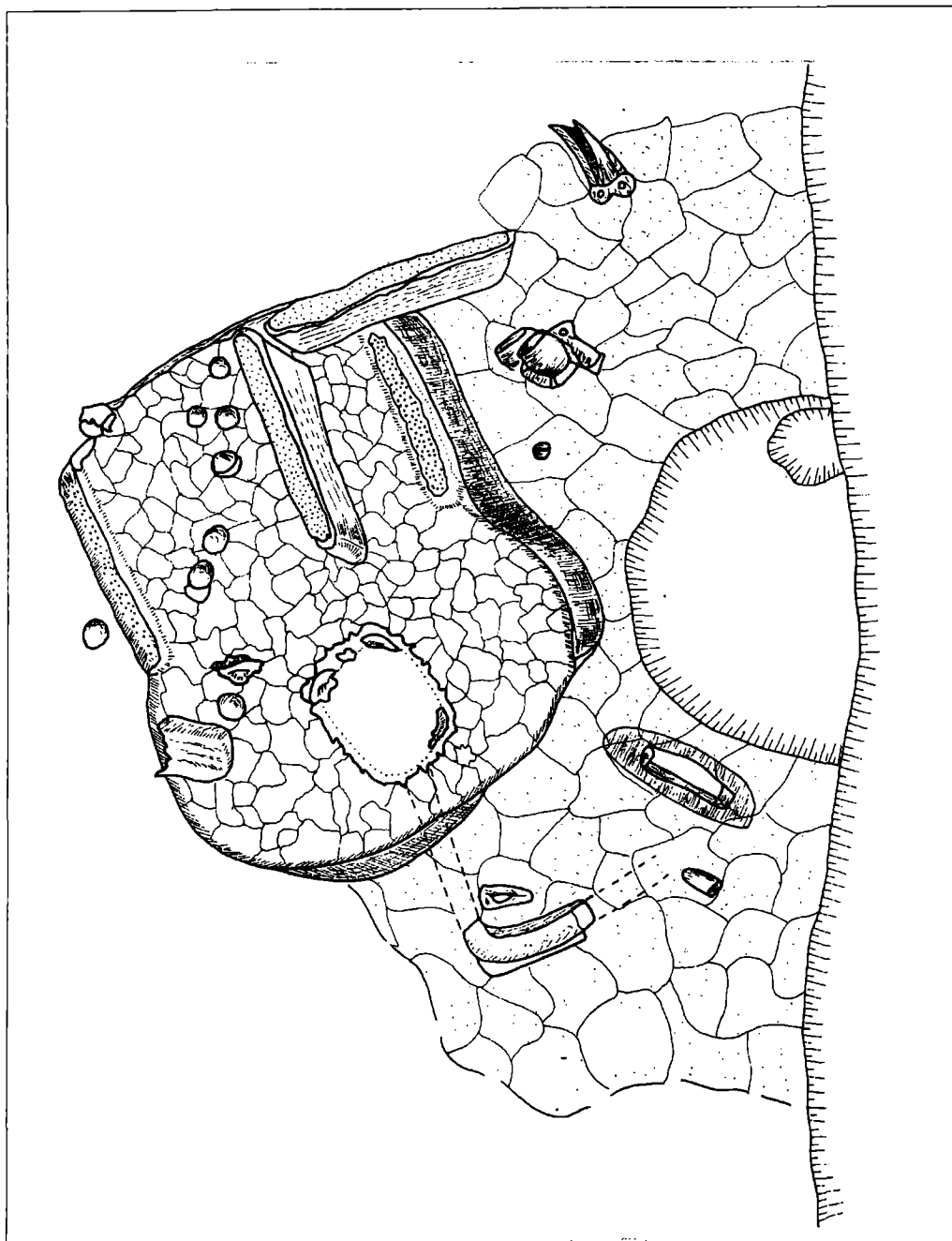

Fig. 3 Parța, altarul casnic din P136.

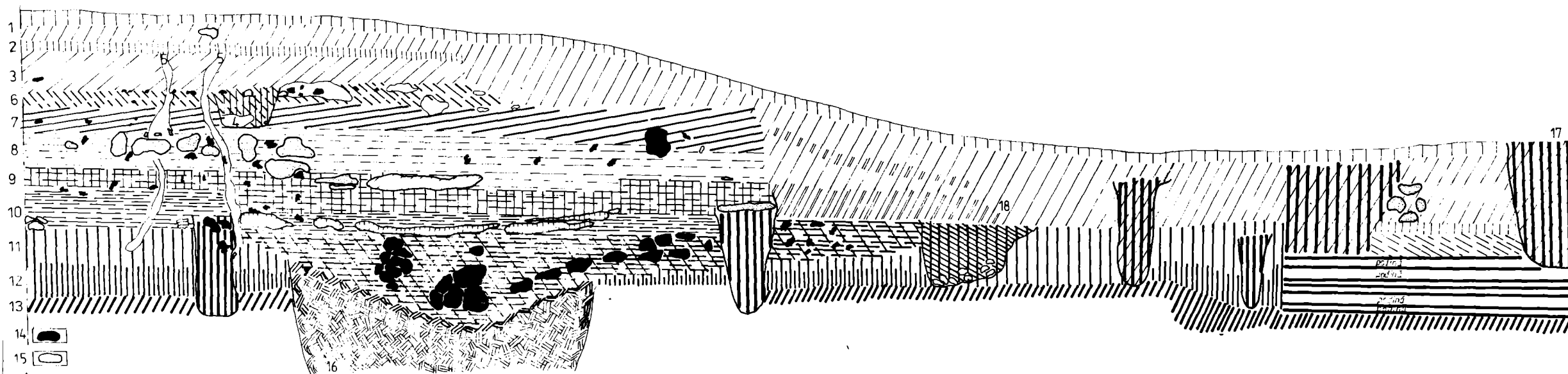

Fig. 4 Parța, secțiunea S22, profilul vestic;
 legenda; 1-humus negru-brun, recent; 2-negru, granulos, medieval; 3-brun, tente
 cenușii, granulos; 4-brun, groapă; 5-galerii de cărbune; 6-brun, cenușos; 7-brun-
 gălbui, lutos, cultura Banatului III

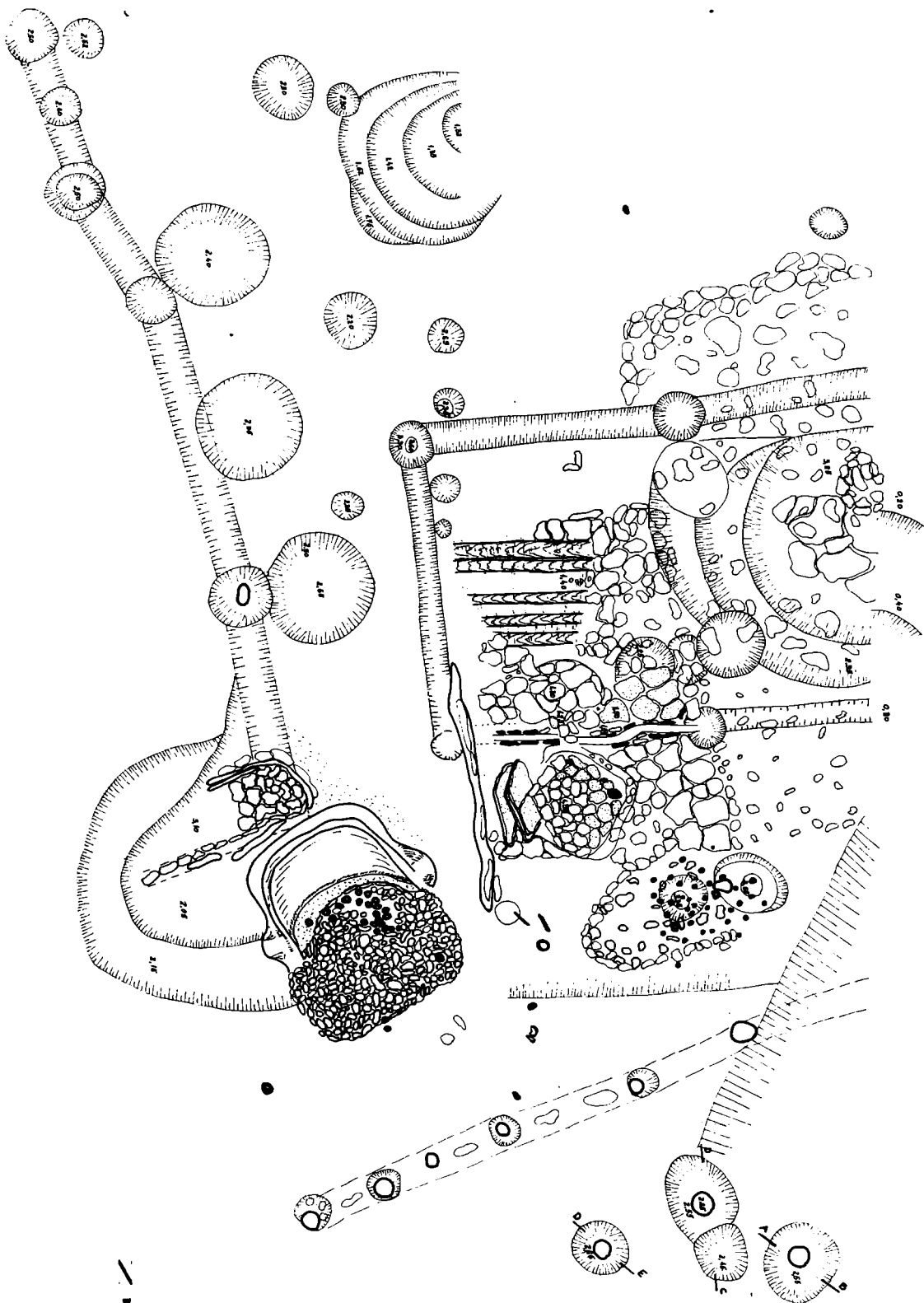

Fig. 5 Partea S11, zona locuințelor P126 și P126A.

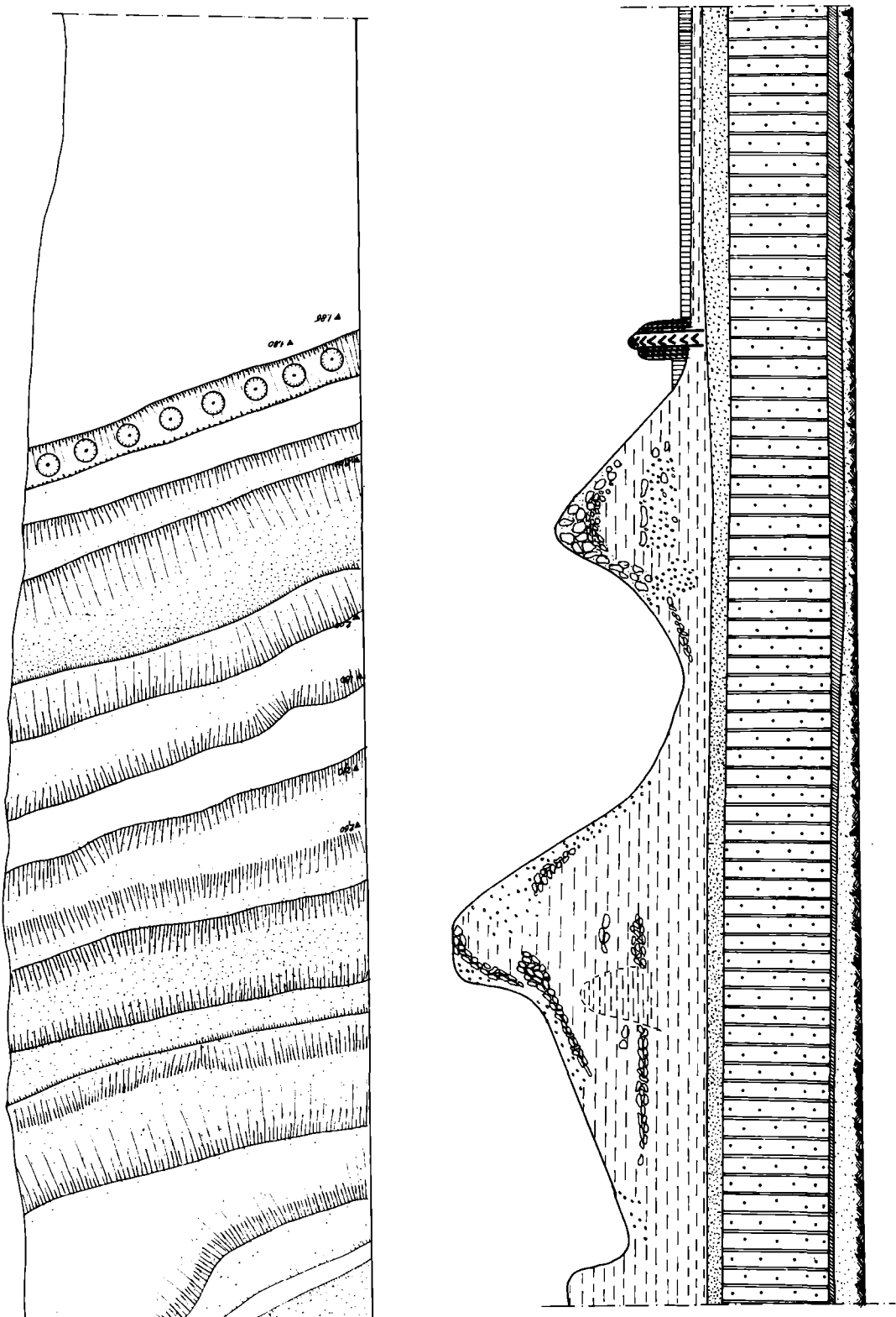

Fig. 6 Parța S12, planul și profilul vestic de la palisada 1 și șanțurile 3-4 de la sistemul de fortificație din nordul așezării.

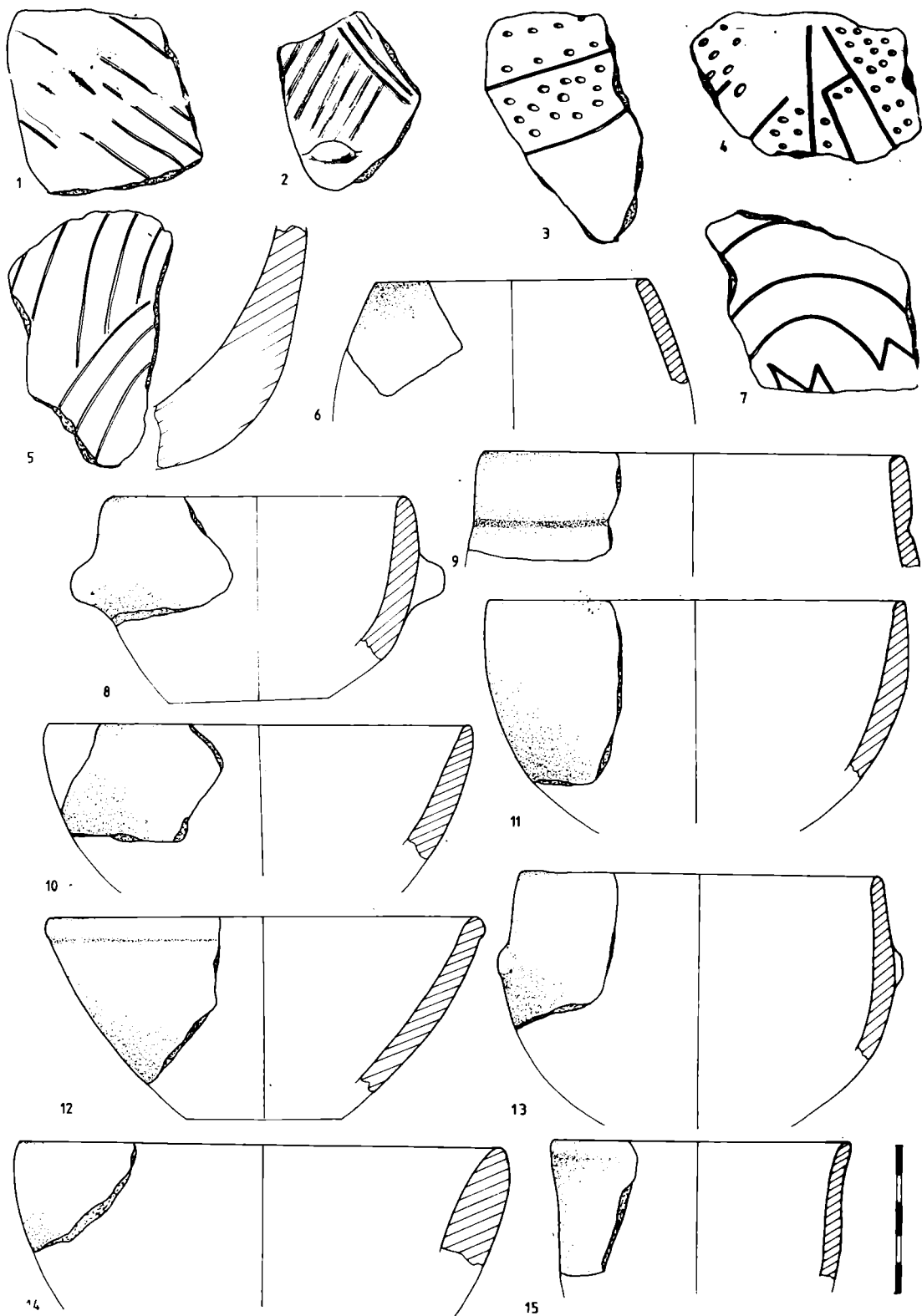

Fig. 7 Parța, cultura Banatului, ceramica din șanțuri.

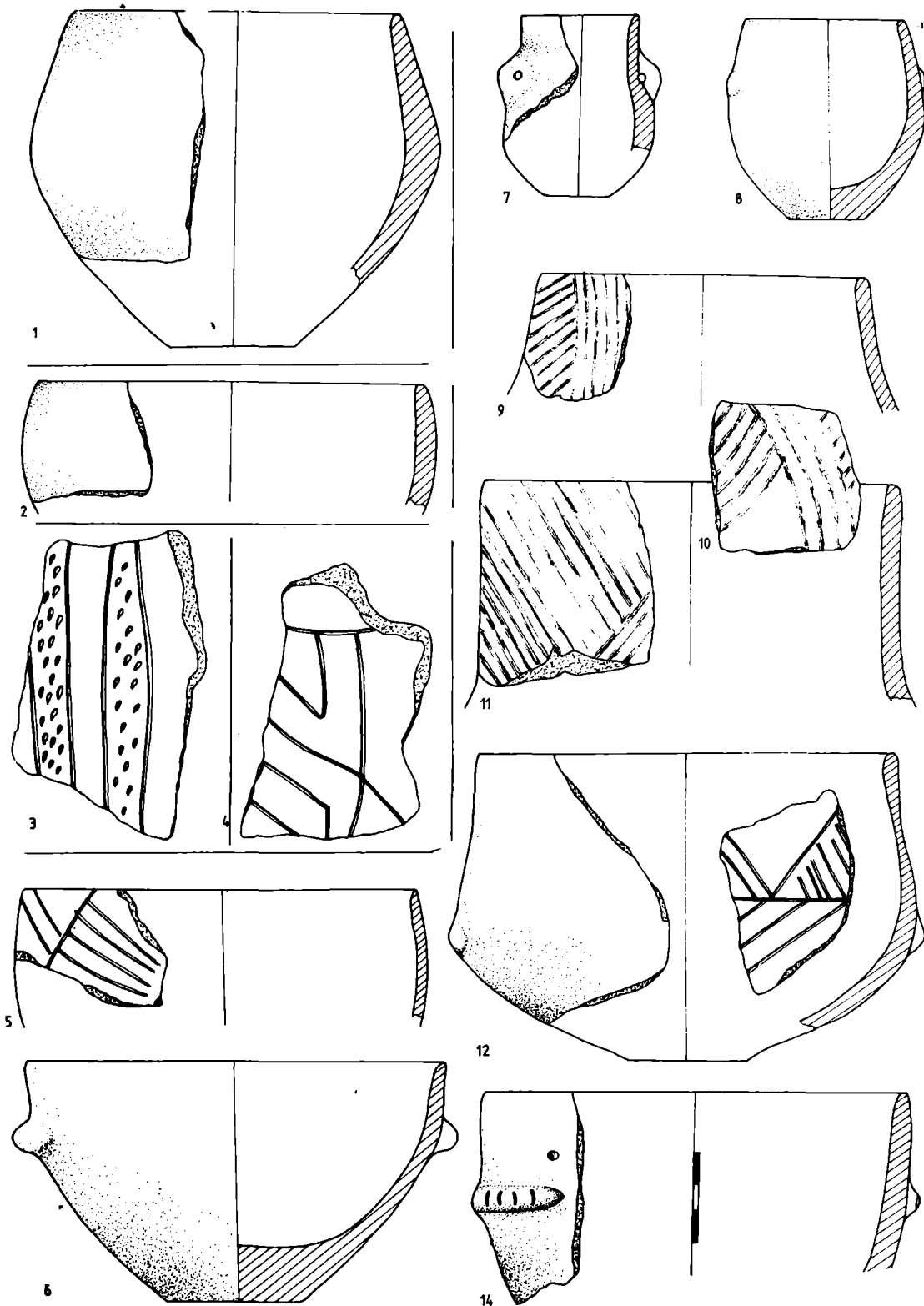

Fig. 8 Parța, ceramica din complexe; 1-gr. 140; 2-gr. din P137; 3-gr. 145; 4-gr. 146; 5-14-P126.

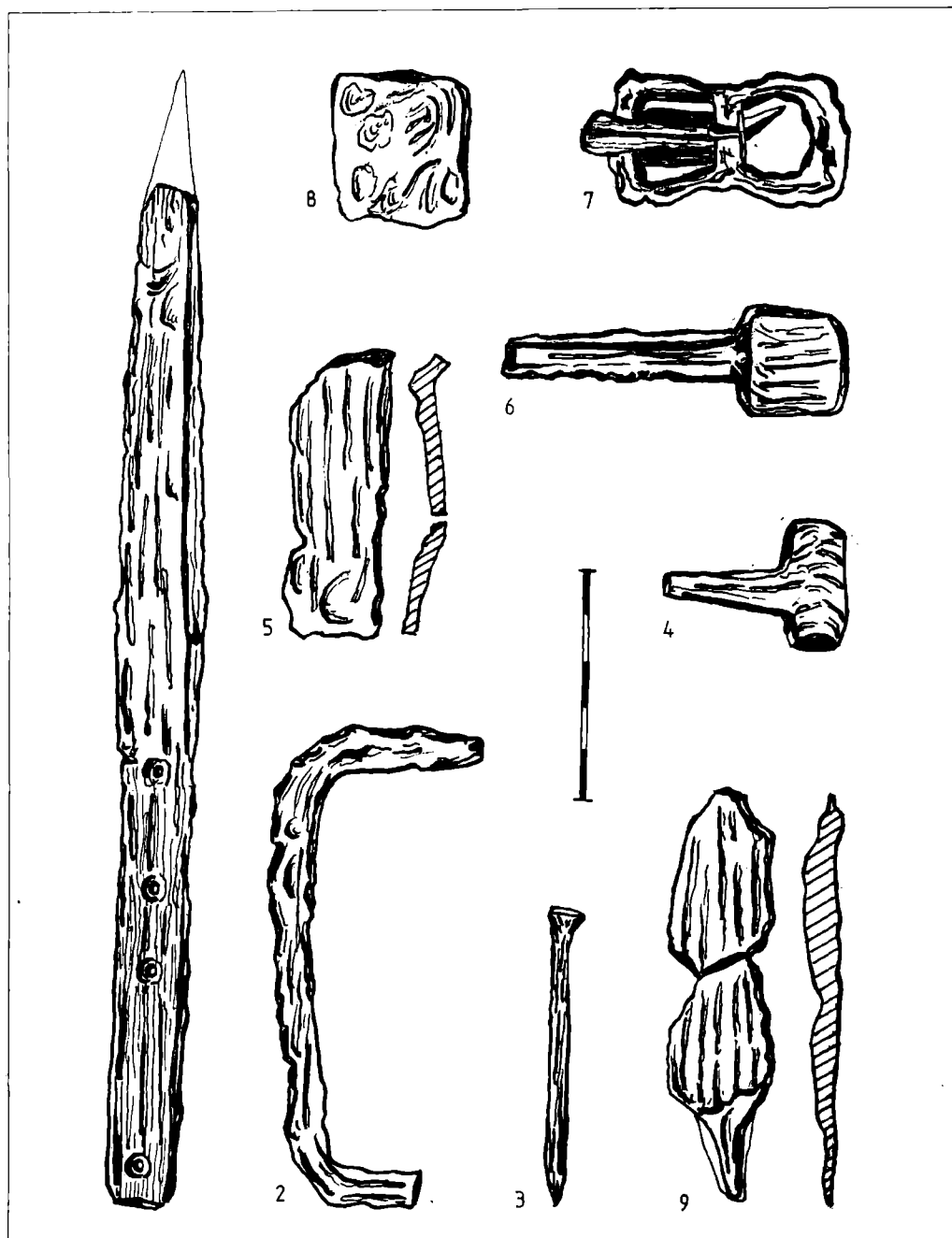

Fig. 9 Pașta, obiecte de metal din epoca medievală.

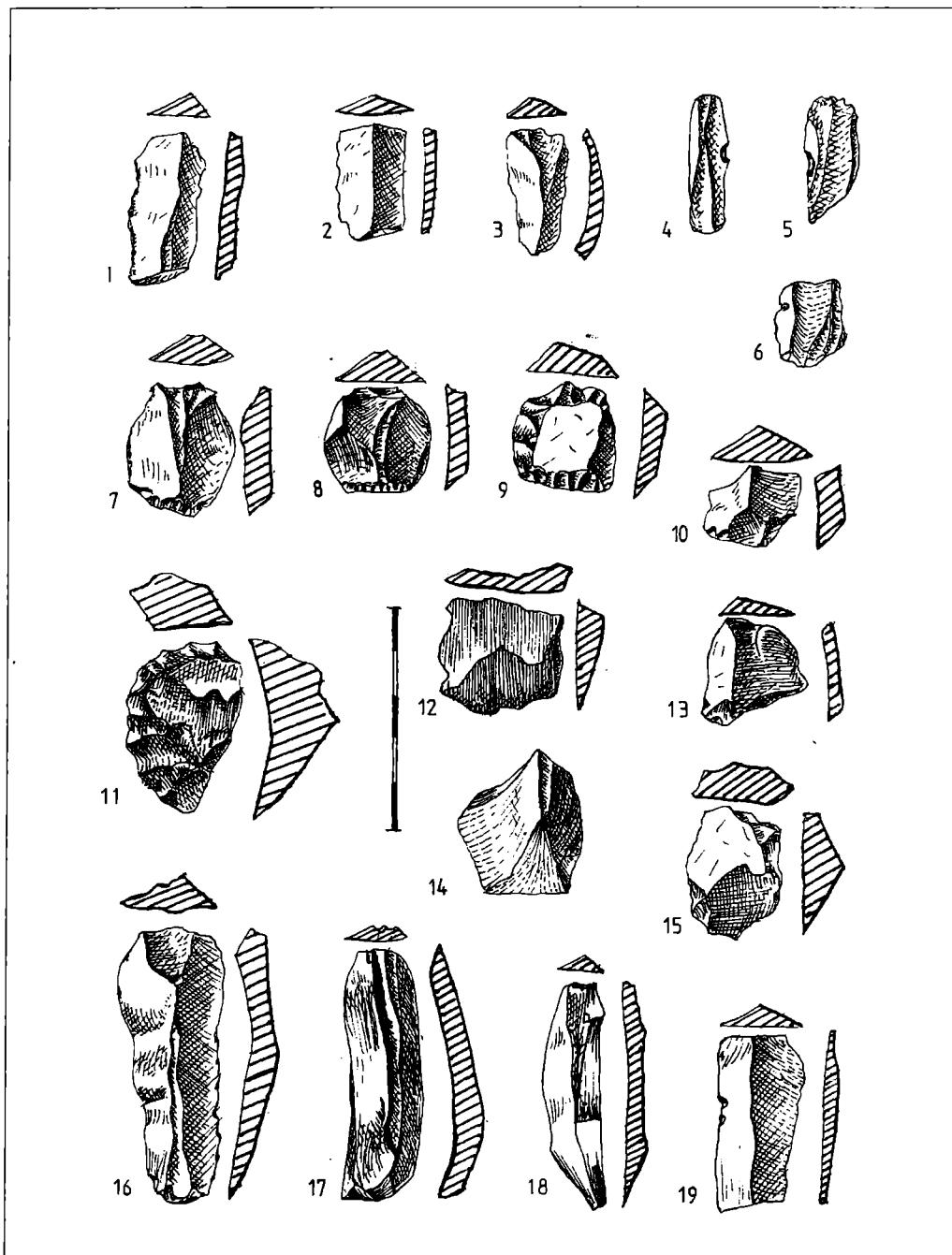

Fig. 10 Parța, cultura Banatului, unelte de piatră cioplite.

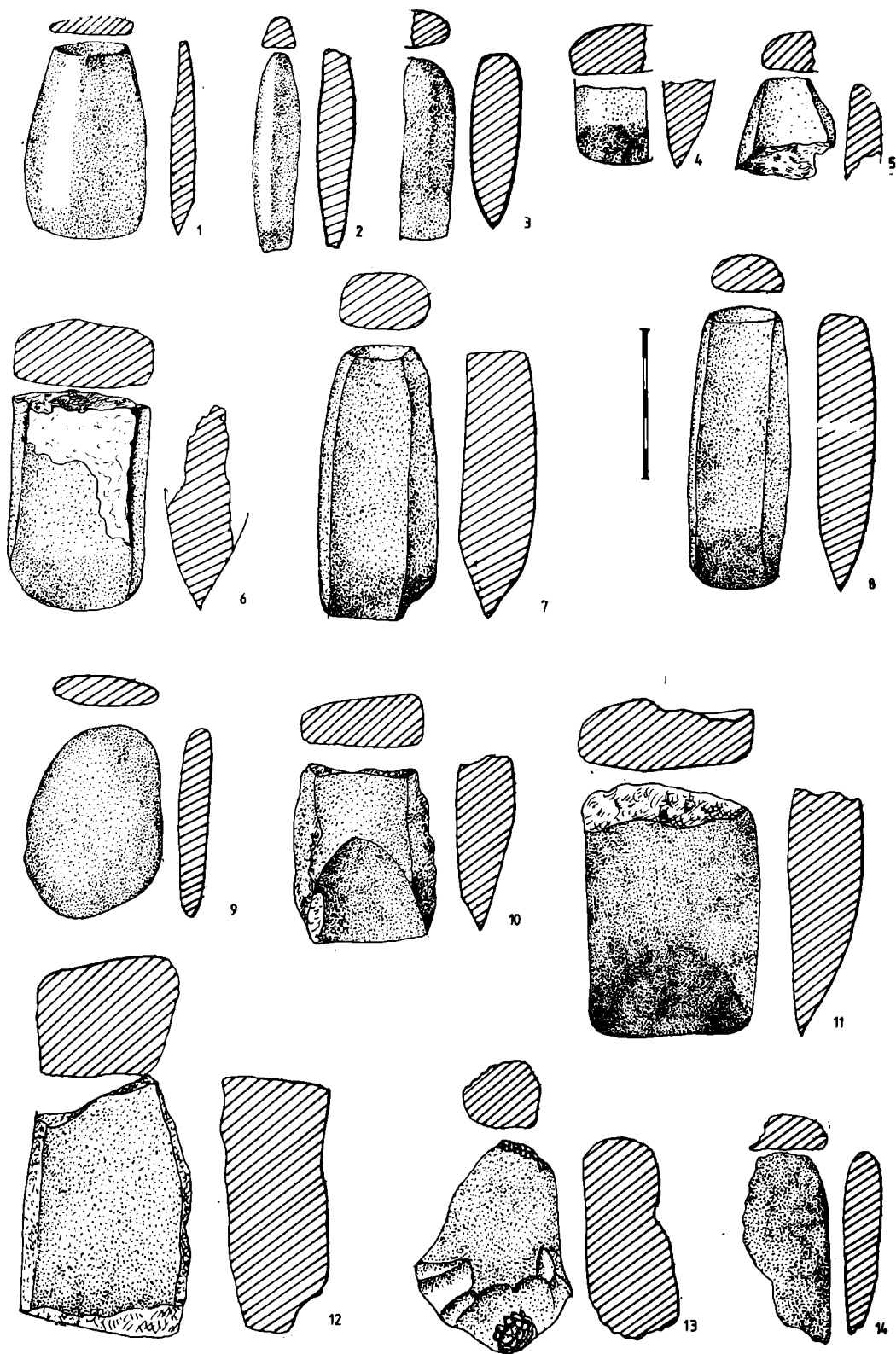

Fig. 11 Parța, cultura Banatului, unelte de piatră șlefuite.

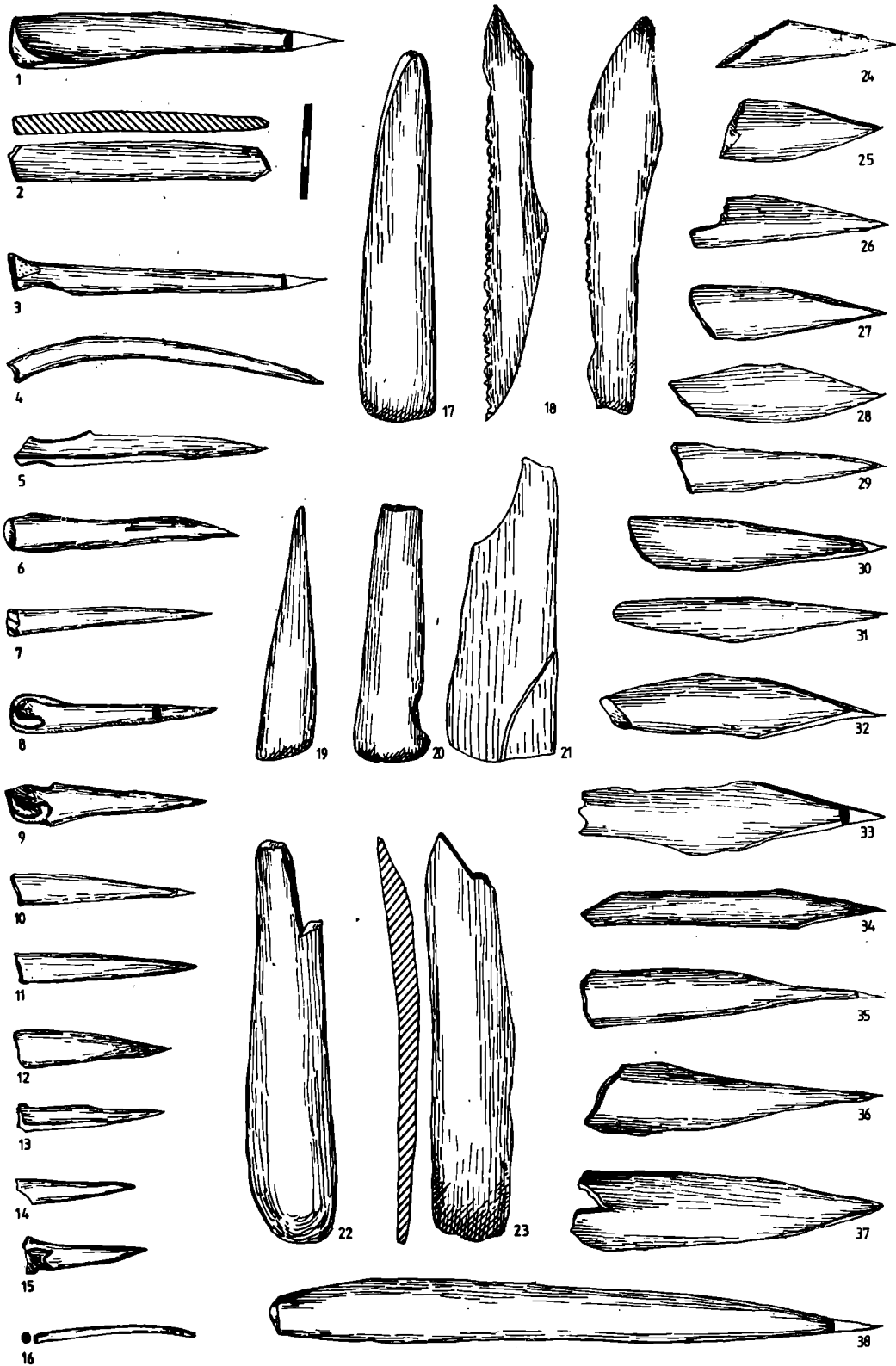

Fig. 12 Parța, cultura Banatului, unelte din os.

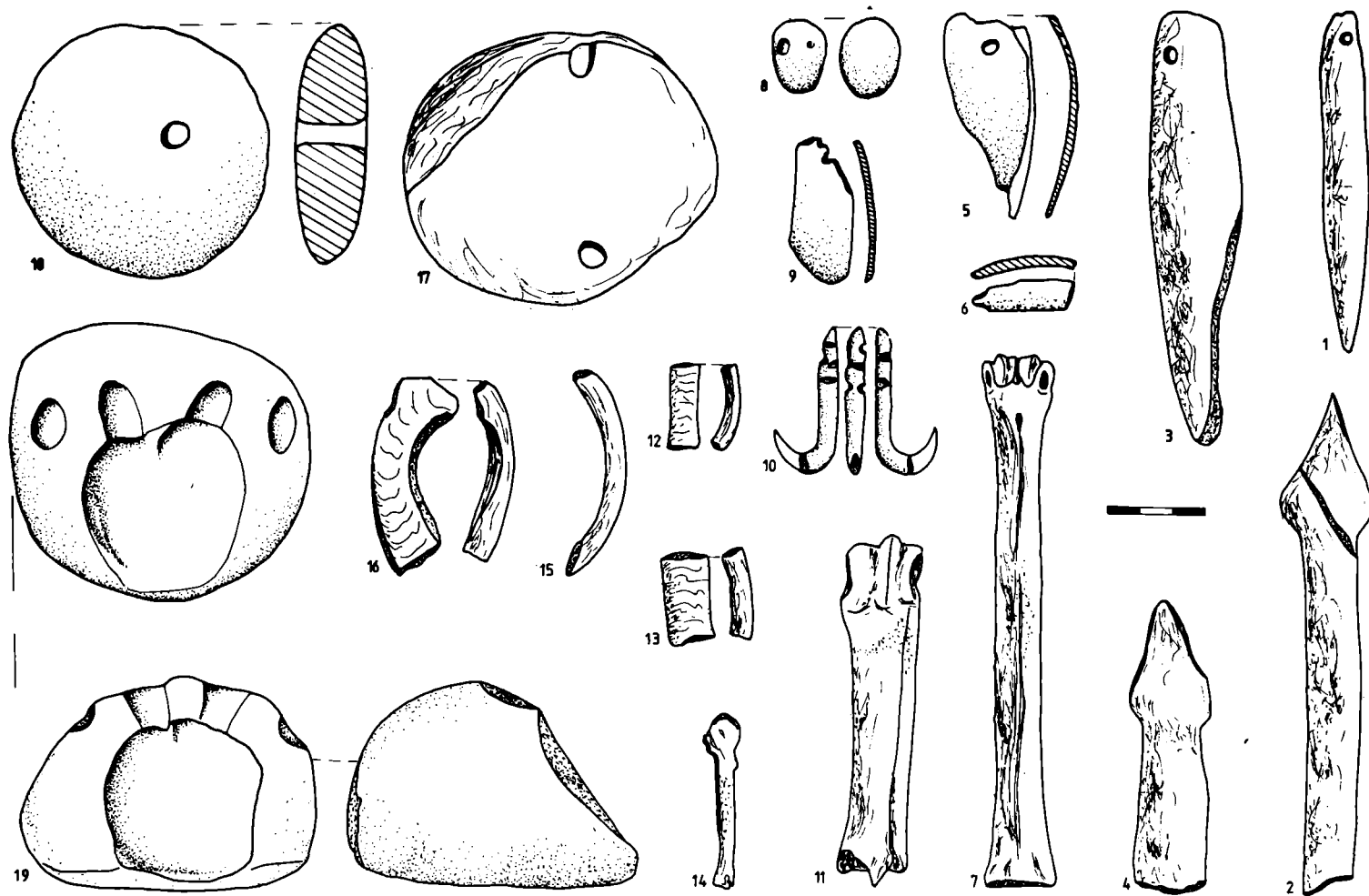

Fig. 13 Parța, cultura Banatului, 1-11, 14 obiecte din os; 12-13, 15-17 podoabe din spongylus; 18-19 obiecte din ceramică.

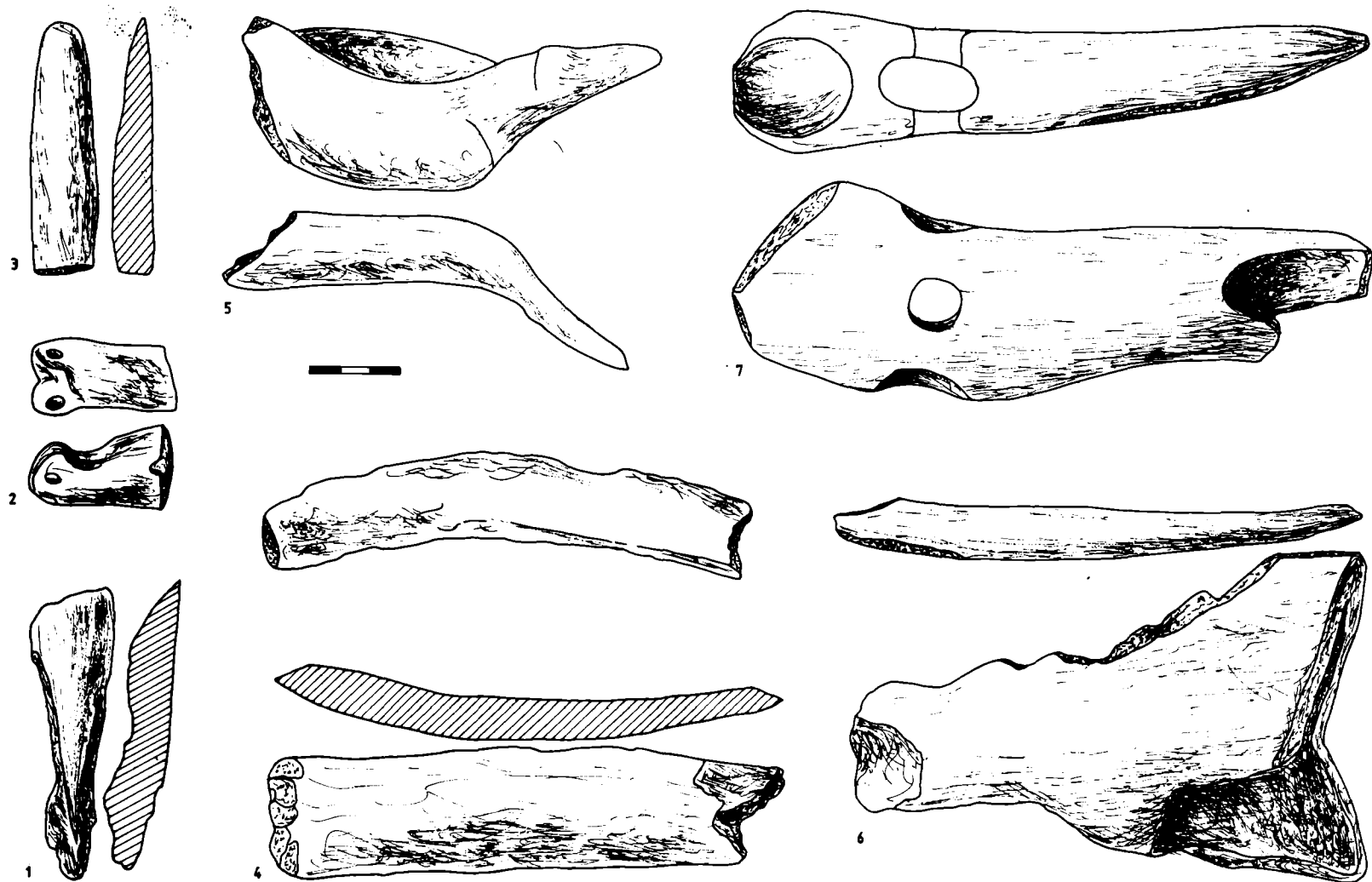

Fig. 14 Parța, cultura Banatului, obiecte din os și corn 5-căuc; 7-săpăligă.

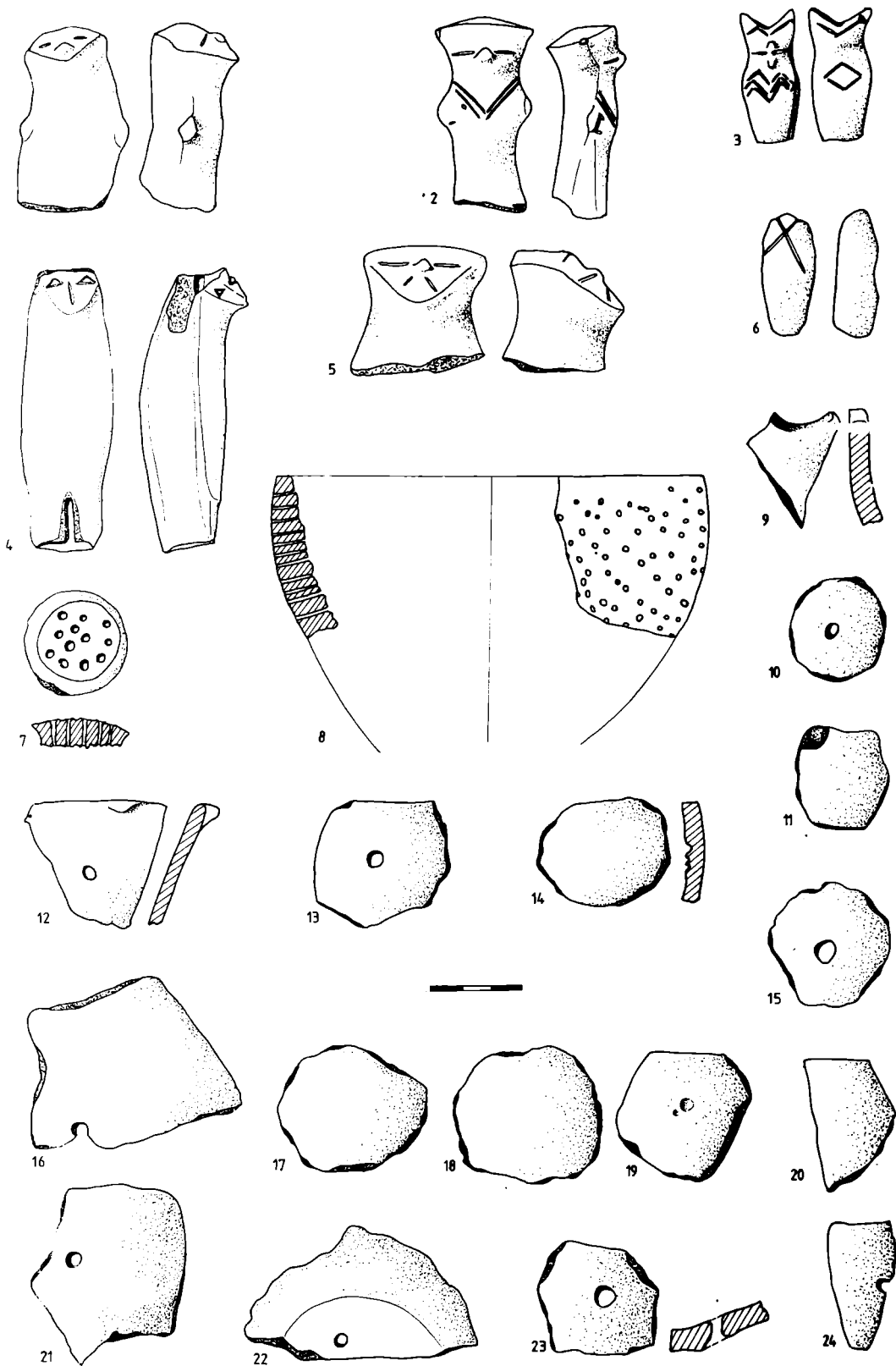

Fig. 15 Parța, cultura Banatului, 1-6 idoli; 7-8 strecurătoare; 9-24 jetoane.

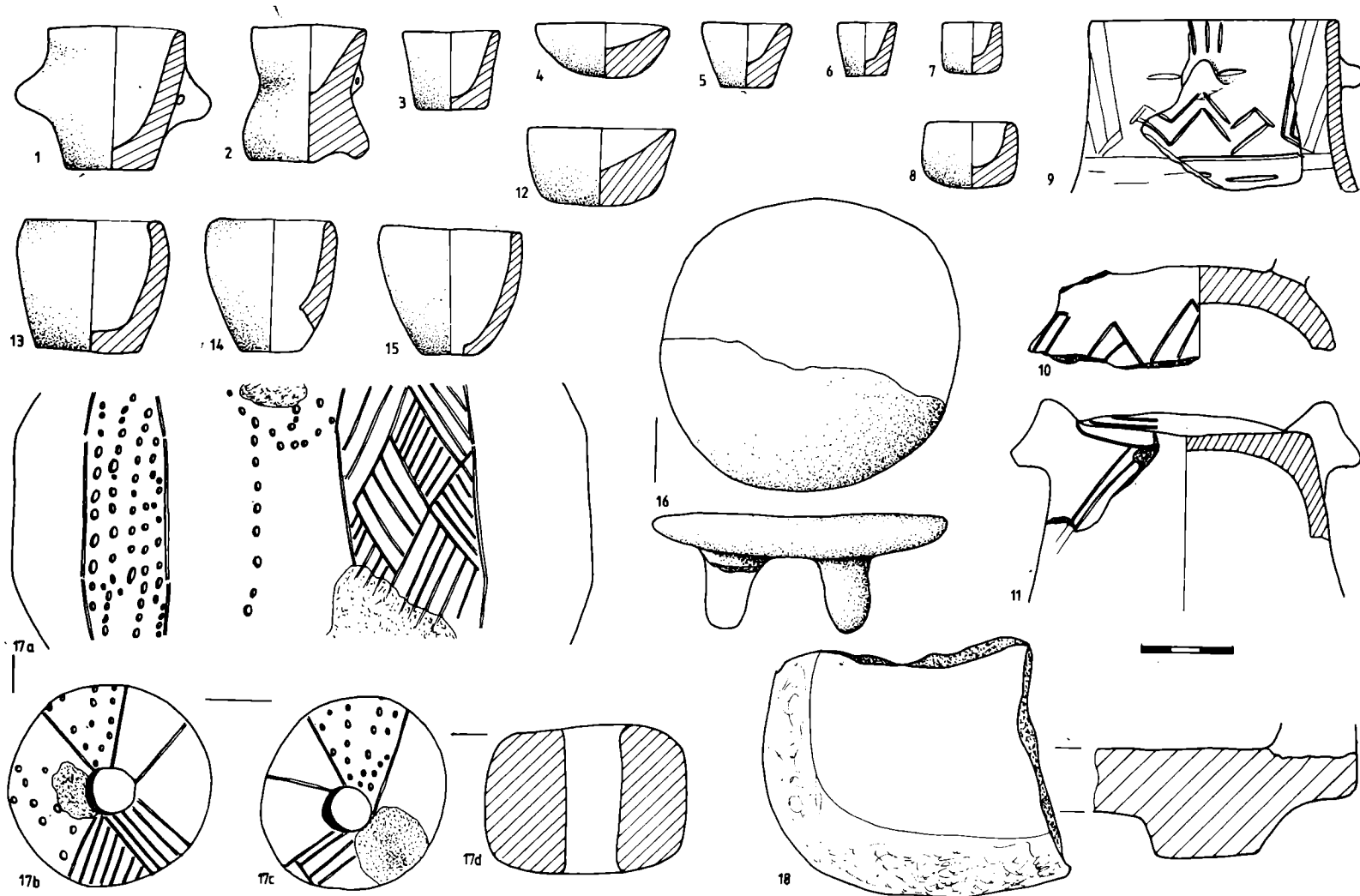

Fig. 16 Parța, cultura Banatului, obiecte din ceramică; 9 vas antropomorf;
10-11 capace antropomorfe; 16, 19 altare; 17 greutate de plasă decorată în registre.

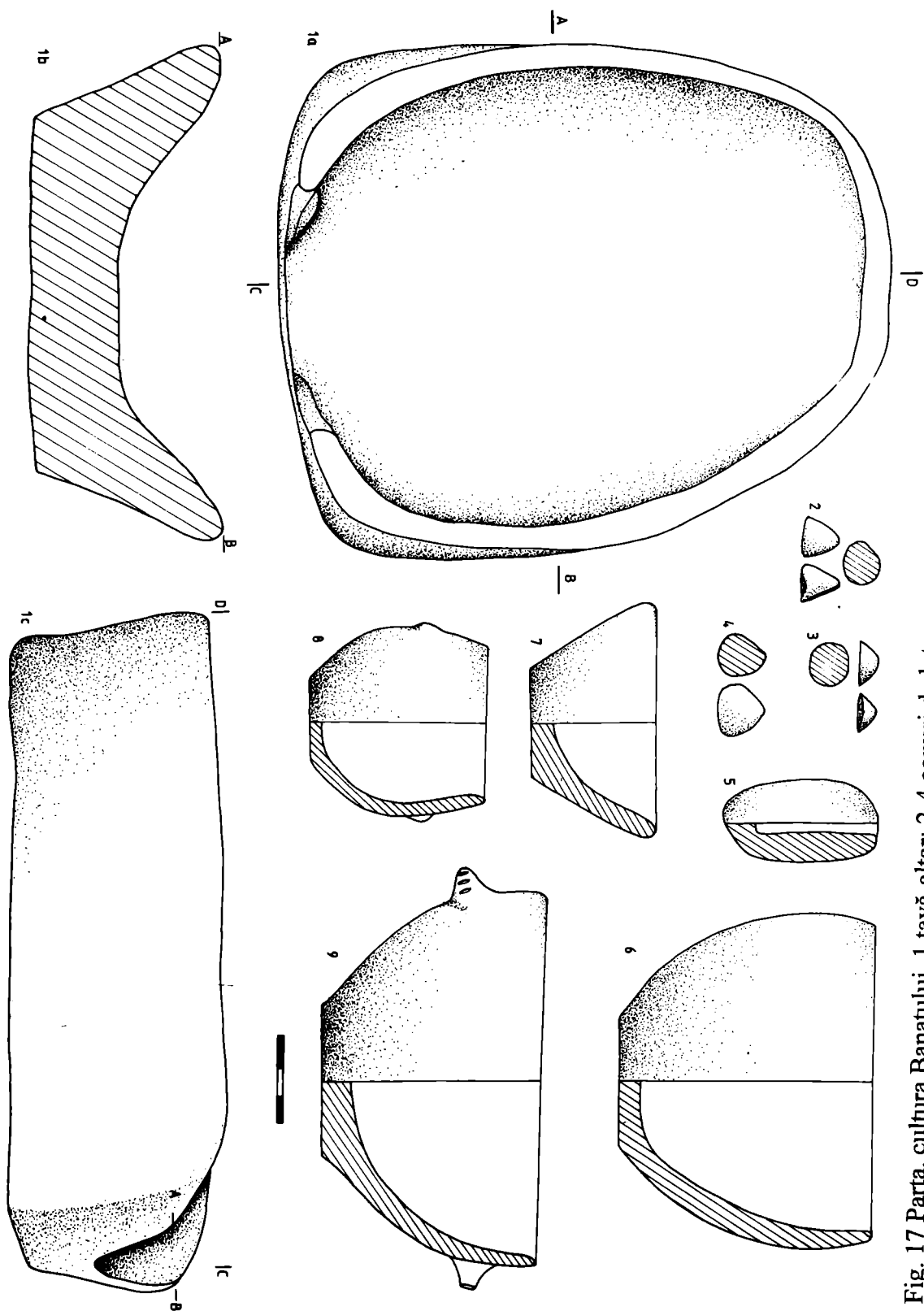

Fig. 17 Parța, cultura Banatului, 1 tavă-altar; 2-4 conuri de lut.

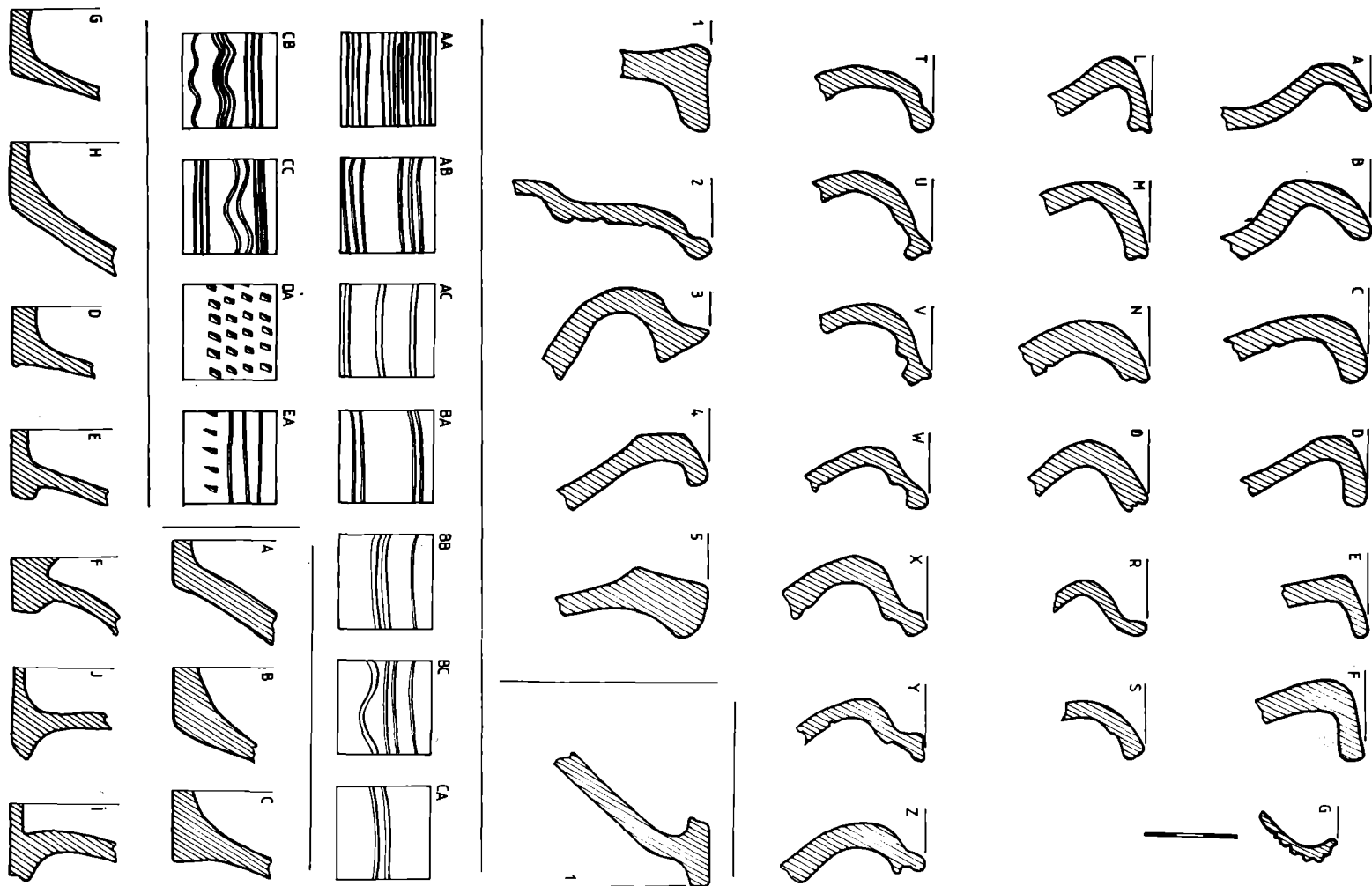

Fig. 18 Parța-Tell 1 medieval, sec. XII-XVI, coduri pentru ceramică-buze.
ornamente, funduri.

mai mare parte a complexelor medievale descoperite din nivelul 3 (fig. 18).

CONCLUZII.

Săpăturile de la Parța aduc noi contribuții privind dispunerea locuințelor într-o stațiune neolitică fortificată. Din coroborarea datelor anterioare și a noilor cercetări putem trage concluzia că la Parța cercetăm un centru economic-social-cultural, apărat de un sistem de fortificații. Asemenea fortificații sunt extrem de rare. O fortificație cu 5 palisade, din epoca neolitică, din cultura Bernburger este cunoscută la Quenstadt. Kr. Hettstadt în Germania (SCHROTER 1990, 268, Abb. 1) socotită fortificație cultică. Semnificative sunt și ridicarea unor impunătoare construcții cu caracter social-religios (sanctuarele, construcțiile cultice și sociale constând din: case a tribului sau borla, altare casnice) sau laic, cum sunt construcțiile cu etaj și locuințe cu podeaua suspendată, existența unor silozuri, dezvoltarea unei adevărate industrii a prelucrării ceramicii cu stiluri caracteristice pentru stațiune, care ne lasă impresia existenței unui centru de olari (KALMAR-CORBU 1990). Toate acestea ne determină a considera stațiunea de la Parța ca un centru, un târg, o așezare cu caracter protourban.

Observațiile de la Parța asupra materialelor de aici și a evoluției ceramicii (sub aspect tehnologic, artistic sau statistic), a studiului arhitecturii și artei (LAZAROVICI-KALMAR 1986-1987; RUS-LAZAROVICI 1991) sunt deosebit de importante pentru precizarea evoluției materialelor neolitice, pentru definirea evoluției culturii Banatului și a legăturilor sale (LAZAROVICI 1991).

Cercetările de la Parța au confirmat existența unor grupe ale culturii Banatului cum sunt: grupul Bucovăț (problemele și bibl. LAZAROVICI 1991; 1991B); Grupul Parța (LAZAROVICI 1991, 32-40) ș.a. Datele statistice (KALMAR-CORBU 1990; KALMAR 1992) permit definirea mai ușoară și mai clară a evoluției stilului decorativ dar și a formelor, facturii sau tehnologiei ceramicii. Astăzi diferențierile și asemănările dintre grupul Bucovăț și Parța sunt mai clare. În privința aceasta sunt detalii privind categoriile ceramice, culoarea, amestecul, netezirea. Grupul Parța este mai dinamic, toate categoriile sale sunt mai bune, fiind realizate

într-o tehnică mai bună, amestecul cu nisip predomină. Parța, după date statistice globale (KALMAR-CORBU 1990, fig. ; LAZAROVICI 1991, 20, fig. 3), se impune ca o stațiune în plină evoluție, raportul dintre categoriile de bază uzuală 33%, semifină 31% și fină 36% este apropiat, pe când la Bucovăț acestea diferă uzuala 68,5%, semifină 15,3%, fină 15,2%. Din acest punct de vedere Parța se detașează net de Zorlențu Mare (uzuală 61%, semifină 31,5%, fină 8,5%) dar mai ales de Bucovăț și Balta Sărată (uzuală 60%, semifină 23%, fină 17%).

Aceleași concluzii se pot trage privind decorul. Decorul vincian din bandă punctată numeros la Parța aproape lipsește la Bucovăț. Decorul canelat, plisat și inciziile meandrice apropie însă cele două descoperiri încât în primii ani descoperirile de la Parța erau atribuite grupului de la Bucovăț, constatându-se apoi că unele au individualitatea lor. Separări mai precise se vor putea face abia după prelucrarea statistică a unor loturi mai mari.

Așezarea este importantă și pentru precizarea relațiilor economico-sociale, pentru viața spirituală (LAZAROVICI 1988; 1989; 1990-1991) și pentru precizarea unor aspecte privind psihologia comunităților neolitice, pentru precizarea raportului și importanței dintre diferite stațiuni, pentru realizarea unor baze de date asupra ceramicii și obiectelor neolitice (MAXIM-CORBU 1992).

Cronologia relativă a culturii Banatului și stratigrafia în raport cu cultura Vinča este necesară a fi precizată ea constituind un prilej pentru sincronizări. Ușurința unor asemenea corelări este dată de prezența unui procent de cca 30%, dacă nu mai mult, de elemente vinciene de cea mai bună factură, formă, decor, unelte, plastică, arhitectură ș.a. Acestea permit cunoașterea sincronismelor culturii Vinča, dar impun în viitor și analize statistice mai exacte.

C. Banatului	Faza Vinča	Niv.	Adâncimea
I	A3		Parța-ob. 1

A3/B1	7a	2,00+gropile
IIA B1	7b	1,90
IIB B1/B2	7c	1,75
IIC B2	6	1,65
IIIA B2/C1	5a	1,45
IIIB C2	5b	1.30/1,20

Privind cronologia absolută nu sunt încă date despre Parța, primele probe fiind la analizat la Heidelberg prin bunăvoința Prof. H. Hauptmann și a cologei Magda Mantu. Unele analize recente din zonele învecinate din sud-estul Ungariei (HORVATH 1991) permit unele sincronisme, dar în acelaș timp subliniază unele carențe fie ale metodei, fie ale probelor recoltate. Inadvertențe sunt pentru unele analize de la Oszentiván VIII (Bln 478, 480) sau Tape Lebö A (Deb 1643). Aceasta nu minimalizează alte rezultate bune. De altfel este necesară o mai fină analiză a stațiunilor, a stratigrafiei lor interne, a stratigrafiei orizontale și a stratigrafiei comparate.

GHEORGHE LAZAROVICI

ZOIA MAXIM

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei
Str. C. Daicoviciu, nr. 2, 3400-Cluj-Napoca
ROMÂNIA

FLORIN DRAȘOVEAN

Muzeul Banatului
Piața Huniade, 1
1900, Timișoara
ROMÂNIA

20 martie 1994

BOBOS-RADU, I. 1991 Artefactele silicioase din cultura Vinča, Reșița.

DĂRĂBAN & 1988 cu SĂLĂGEAN, M. ,PANTELICĂ, A. și FIAT, T.

Provenance studies from the neolithic settlements of Partza in south-western Romania, Archaeometry in Romania, 1, Bucharest, p. 73-86.

DAVIȚOIU, I.- FOTA, A. - GĂVAN, R. Probleme de restaurare, conservare și reconstituire a Sanctuarului neolitic de la Parța, jud. Timiș, în Revista Muzeelor și Monumentelor, XXI, 8, 1985, p. 36-81.

DRAȘOVEAN, F. 1989 Observații pe marginea unor materiale inedite privind raporturile dintre culturile Starcevo-Criș, Vinča A și ceramica liniară în nordul Banatului, în Apulum, XXI, p. 9-48.

DRAȘOVEAN, F. 1991 articole și voci în Cultura Vinča în România, Timișoara, p. 41-46, 59-66, 159-160.

DUMITRESCU, D.- LAZAROVICI, G. 1990 Fuzzy divisive clustering in archaeology, în Archaeometry in Romania, 2, București, p. 87-91.

GERMANN, C. - RESCH, F. - AGOTHA, A. Însemnări arheologice:

GHERGEN, I. - DOGARU, O. 1981 Distribuirea elementelor, indicatoare geochimice și stratigrafice în stratigrafia așezării neolitice de la Parța, SNT, 2, PA, 1981, Timișoara.

KALMAR-MAXIM, Z. 1991 articole și voci în Cultura Vinča în România, Timișoara, p. 177 și urm.

KALMAR, Z. 1992 Les resultats de analyse automatique des materiaux neolithiques des cultures Vinča et Banat, în Balcanica, XXVIII, p. 167-180.

KALMAR, Z. - CORBU, A1. 1990 Data processing of archaeological material from the Vinča and Banat culture, în Archaeometry in România, Bucharest, p. 93-109.

LAZAROVICI, G. 1971 Unele probleme ale neoliticului în Banat, în Banatica, 1, 1971, p. 17-69 pl. VII, IX/1-3. 5, 10, X/1-5, 7, 9-10, XIV/1-3.

LAZAROVICI, G. 1972 Așezarea neolitică de la Parța, în Tibiscus, 2, 1972, p. 3-26.

- LAZAROVICI, G. 1973 Über das Neolithikum im Banat, în Actes du VIII-e CISPP, II, Belgrad, p. 461-466.
- LAZAROVICI, G. 1973a Tipologia și cronologia culturii Vinča în Banat, în Banatica, 2, p. 38, fig. 20-36.
- LAZAROVICI, G. 1974 Cu privire la neoliticul din Banat, în Tibiscus, 3, 1974, p. 45-64, fig. 8-11, 13.
- LAZAROVICI, G. 1975 Unele probleme ale ceramicii neoliticului din Banat, în Banatica, 3, 1975, p. 7-24.
- LAZAROVICI, G. 1976 Fragen der neolithischen Keramik im Banat, în Festschrift für Richard Pittioni, Wien, p. 203-234.
- LAZAROVICI, G. 1977a Periodizarea culturii Vinča în România, în Banatica, 4, p. 19-44.
- LAZAROVICI, G. 1979 Neoliticul Banatului. BMN IV Cluj-Napoca p. 204-205 și 270 s.v. Parța.
- LAZAROVICI, G. 1981 Die periodisierung der Vinča-Kultur în Rumänien, în PZ, 56, 2, p. 169-196.
- LAZAROVICI, G. 1982 Parța, un monument preistoric, în BCMI, 1, p. 31-39.
- LAZAROVICI, G. 1983 Die Vinča-Kultur und ihre Beziehungen zur Linienbandkeramik, în NNU, 52, p. 131-176.
- LAZAROVICI, G. 1983a Principalele probleme ale culturii Tiszapolgar în România, în ActaMN, XX, 1983, p. 5 și urm. p. 16, nr. 90-93, fig. 3/5-6, 4/3, 14/15, 7/11, 15, 20.
- LAZAROVICI, G. 1984 Neoliticul timpuriu în România, în ActaMP, 8, p. 48-104
- LAZAROVICI, G. 1985 Sincronisme etno-culturale în neoliticul timpuriu din Sălaj și din vestul României, în ActaMP, 9, p. 69-92.
- LAZAROVICI, G. 1986 Sanctuarul neolitic de la Parța, în Documente recent descoperite și informații arheologice, Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, București, p. 12-22.

- LAZAROVICI, G. 1987 Șocul Vinča C în Transilvania, în Acta MP, 11, p. 37-38
- LAZAROVICI, G. 1988 Venus de Zăuan. Despre credințele și practicile magico-religioase. Sanctuarul de la Parța, în ActaMP, XII, 29-70
- LAZAROVICI, G. - GERMANN, K. - RESCH, F. 1983 Descoperiri arheologice la Timișoara-Freidorf, în Banatica, 7, p. 35-51.
- LAZAROVICI, G. 1989 Das neolithische Heiligtum von Parța, în Neolithic of South Eastern Europe and Its Near Eastern Connection, în VAH, II, Buda-pesta, p. 149-17.
- LAZAROVICI, G. 1990 Über neo- bis äneolithische Befestigungen aus Rumänien, in JahrMDV, 73, p. 87-92, în special p. 97, fig. 4/4.
- LAZAROVICI, G. 1990-1991 Venus de Zăuan. Despre credințele și practicile magico-religioase, în ActaMP, XII, 29-70.
- LAZAROVICI, G. 1991 articole și voci în Cultura Vinča în România, Timișoara, p. 19-20, 32-40, 50-54, 67-70.
- LAZAROVICI, G. - DRAȘOVEAN, F. - TULBURE, L. 1991 Sanctuarul neolitic de la Parța, Timișoara.
- LAZAROVICI, G. - KALMAR, Z. 1986-1987 Tipuri de locuințe în așezarea neolitică de la Parța, în Sargetia, XX, p. 18-34.
- LAZAROVICI, G. - KALMAR, Z. - DRAȘOVEAN, F. - LUCA, S. 1984 Complexul neolitic de la Parța, în Banatica, 8, p. 7-90.
- LAZAROVICI, G. - MAXIM, Z. 1992 Parța. Sull architettura della cultura del Banato. Verona.
- LAZAROVICI, G. et NEMETHI, I. 1983 Neoliticul dezvoltat din nord-vestul României (Sălajul, Sătmăru, Bihorul), în ActaMP, 7, p. 35.
- LAZAROVICI - PICIU 1987-1988 Analize pedologice preliminare în așezări neolitice din Transilvania și Banat, în ActaMN, XXIV-XXV, p. 925-936.
- LAZAROVICI, G. - PITICU, T. 1990 Preliminary pedological analyses at some archaeological stations in the provinces of Transylvania and Banat, în Archaeometry în Romania, 2, Bucharest, p. 161-180.

- LAZAROVICI, G. et URSULESCU, N. 1984 Cultura ceramicii liniare în România, m.s.
- MILOJČIĆ, V. 1951 Die Siedlungsgrenzen und Zeitstellung der Bandkeramik in Osten und Sudosteneuropas, în BerRGK, 33, 110-124.
- RADU, O. - RESCH, F. - GERMANN, K. 1974 Plastica antropomorfă și zoomorfă de cultura Turdaș-Vinca de la Parța, în Tibiscus, III, p. 65-69.
- MOGA, M. 1958 Vasele de cult cu picioare din regiunea dunăreană, în Apulum, III, p. 79-93.
- MOGA, M. 1984 Muzeul Regional al Banatului, în RevMuz, 3, p. 294-296.
- RUS, D. - LAZAROVICI G. 1991 On the Developpe Neolithic Arhitecture in Banat, în Simpozionul internațional "Cultura Vinča - Rolul și legăturile sale", în Banatica, 11, p. 87-118.

LISTA PRESCURTĂRIILOR

- GUMĂ, N. 1977 Evoluție și permanență în meșteșugul țesutului și arta decorării țesăturilor pe teritoriul județului Caraș-Severin, în StComCaransebes, 2, Istorie, Caransebeș, p. 145-157.
- LAZAROVICI, G. 1969 Cultura Starcevo-Criș, în Banat, în ActaMN, VI, p. 3-30.
- MULLER - KARPE, H. 1974 Handbuch der Vorgeschichte, Jungsteinzeit.
- ROMAN, P. - BORONEANȚ, V. 1974 Locuirea neolitică de la Ostrovu Banatului (Golu), în Drobeta, I, p. 117-118.
- SCHROTER, E. 1990 Ein neolithischer Kultplatz auf der Schalkenburg bei Quenstedt, în JahrMDV, 73, p. 264-270.
- BECKER, J. - BRASCH, O. - HODGSON, J. 1985 Prospektion des mittneolithischen Grabenrondels bei Viecht, în AchJahrBayern, p. 32-34.
- BECKER, J. - PETRASCH, J. 1984 Prospektion eines mittneolithischen Erdwerkes bei Kunzing-Unterberg, în ArchJhrBayern, p. 32-34.

- PAVLU, I. 1983 Neolithische Grabenanlagen in Bohmen anhand neueren Forschungen, in MittOAF, XXIII-XXIV, 73-88.
- PERASCH, J. 1986 Rettungsgrabung in der mittelnolithischen Kreisgrabenanlage bei Kunzing-Unterberg, in ArgJahr Bayern, p. 40-43.
- Tagung Befestigte 1990 Tagung uber "Befestigte neolithische und anäolithische Siedlungen und Platze in Mitteleuropa" im Jahre 1988, in JahrMDV, 73, 7-14 und and.

Pendant l'été de l'année 1990 on a pratiqué une coupe sur la rive droite du Timiș, pour surprendre les complexes archéologique menancés de destruction. À cette occasion on a découvert, à part les complexes décellés auparavant, encore quelques complexes archéologiques. Ceux qui se trouvaient dans la zone nord ne nécessitaient des interventions urgentes.

Les recherches se sont concentrés sur les points marqués dans la figure 1. Leurs buts étaient; 1) la recherche de quelques complexes de grandes dimensions des niveaux 6 et 7, dans les carreau n-os 182-190 A-D; 2) la recherche des complexes du niveau 7, dans les carreaux 190-200; 3) l'investigation du systhème de fortification des carreaux 210-225.

Les fouilles de Parța apportent des données nouvelles sur la disposition spatiale des maisons dans un établissement néolithique fortifié. En utilisant les résultats de toutes les recherches déjà poursuivies, on peut conclure sur l'existence d'un grand centre économique, social et culturel à Parța. Quant aux fortifications, ce site présente un systhème qui dépasse tout ce qu'on avait supposé jusqu'à présent pour cette époque. Des telles fortification sont extrêmement rares.

Une importance toute particulière présente l'erection de bâtimens importants à fins sociaux et religieux (les sanctuaires, les constructions cultiques et sociales), ou utilitaire - par exemple les maisons à étage ou des chambres à plancher suspendu, des granaires, le developpement d'une veritable industrie céramique ayant des styles caractéristiques pour cete station (ce que fait preuve sur l'existence d'un centre de production de la vaisselle). Toutes cettes données nous paussent a affirmer le caractère de foire de l'étrblisse,ent de Parța, un veritable centre protourbain.

Les observations enregistrées sur les matériaux archéologiques de Parța (surtout l'évolution de la potterie-tant technologique que statistique au artistique),

l'étude de l'architecture et de l'art (LAZAROVICI-KALMAR 1986-1987; KALMAR-CORBU 1990; LAZAROVICI 1991) sont extrêmement importantes pour préciser l'évolution de cette civilisation, ainsi que pour définir l'évolution de la "culture du Banat" et de ses connexions (LAZAROVICI 1991).

Les recherches de Parța ont confirmé l'existence de certains groupes de la "culture du Banat", tels; le groupe Bucovăț (problèmes et bibliographie LAZAROVICI 1991; 1991B); le groupe Parța (LAZAROVICI 1991, 22-40). Les données statistiques (KALMAR-CORBU 1990; KALMAR 1992) permettent déceler l'évolution du style décoratif, ainsi que des formes, de la facture et la technologie de la céramique. Aujourd'hui on connaît mieux les différences et les similitudes entre le groupe Bucovăț et la civilisation de Parța. Pour ce problème on peut utiliser des détails concernant les catégories céramiques, la couleur, la facture du travail, le polissage. Le groupe de Parța est le plus dynamique, toutes ses catégories de potterie sont de haute qualité, étant travaillées d'une technique supérieure (voire le sable fin dans le mélange). Si on invoque les données statistiques globales (KALMAR - CORBU 1990; LAZAROVICI 1991, 20, fig. 3). Parța fait figure d'un établissement en pleine évolution; le rapport entre les catégories principales - commune 33%, semifine 31% et 36% est équilibré, tandis qu'à Bucovăț les proportions sont respectivement de 69,5% pour 15,3% et 15,2%. Encore plus grande est la différence par rapport à Zorlențu Mare (commune 61%, semifine 31,5%, fine 8,5%), mais surtout à Bucovăț et Balta Sărată (commune 60%, semifine 23%, fine 17%).

Les mêmes conclusions résultent si on prend en compte la décoration. Le ruban pointillé de Vinča, assez nombreux à Parța, manque presque complètement à Bucovăț. L'ornement canélé, plisé et aux incisions en méandre est pourtant commun aux deux stations et pour cette cause on avait pris au début les découvertes de Parța pour des vestiges du groupe Bucovăț - seulement plus tard on s'est aperçu leur individualité. On pourra dissocier plus précisément les deux groupes seulement après avoir accompli l'étude statistique sur des séries plus grandes.

L'établissement est important aussi pour l'étude des relations économiques et sociales, de la vie spirituelle et pour préciser certains aspects de la psychologie des communautés néolithiques, ou le rapport entre différents établissements et leur importance, ainsi que pour réaliser une banque de données sur la potterie et les objets néolithiques.

La chronologie relative de la culture du Banat et la stratigraphie en rapport avec celle de la culture de Vinča doivent encore être précisées, elles vont permettre d'établir des synchronismes. Des pareilles corrélations sont plus accessibles, car il existe dans la civilisation de Parța environ 30% (sinon plus) d'éléments vinčiens de meilleure facture, voire l'aspect, les formes, l'ornementation, les outils, l'art plastique ou l'architecture. Pour ceux qui connaissent la civilisation de Vinča, les synchronismes s'imposent, pourtant on désire dans l'avenir des analyses plus précises.